

EESTI MAJANDUS

MAJANDUSE JA STATISTIKA AJAKIRI

Vastutav toimetaja: N. Kõstner. Väljaandja: Eesti Majanduspoliitiline Selts.
Toimetus ja talitus: Tallinn, Pikk tänav 40. Telefon 29-39.
Tellimise hind: aastas 500 mk., poolaastas 260 mk., väljamaale kahel korral.

8. köide

Juuni—Juuli 1926

Nr. 6/7

Eesti väliskaubandus 1925.

N. Kõstner.

Eesti väliskaubanduse üld-läbikäik viimastel aastatel oli kaalu ja väärtuse järele nagu allamal:

	1000 tonnides		Miljon markades		Miljon dollarites	
	Sissevedu	Väljavedu	Sissevedu	Väljavedu	Sissevedu	Väljavedu
1925. a.	366,1	374,9	9.655	9.665	26,0	26,0
1924. a.	351,6	376,4	8.204	7.866	21,0	20,2
1923. a.	352,1	279,2	9.332	5.712	27,0	16,6
1922. a.	315,0	307,7	5.589	4.812	16,4	14,2
1921. a.	153,6	117,5	4.483	2.287	12,4	6,3
1920. a.	88,7	137,8	1.395	1.229	6,0	5,3

Selle järele näitab niihästi sisse- kui ka väljavedu nii kaalu poolest, kui ka väärtuse järele üsna kiiret kasvamist, kusjuures 1921. a. saadik sissevedu kaaluliselt on kasvanud enam kui kaks korda ja väljavedu enam kui kolm korda. 1922. a. peale on kasvamine olnud kaalu järele nii sisseveos kui väljaveos peaaegu paralleelne. Väärtuse järele on 1923. a. saadik väljavedu kiiremini arenenud kui sissevedu, mille tagajärjeks oli 1925. a. aktiivne väliskaubanduse bilanss. Suure passiviteediga oli meie väliskaubanduse bilanss 1921. aastal, mil sõja ajal tühjaks jäänud kaubatagavara täiendati ja 1923. aastal, mil sisseveeti suuremal määral igasuguseid kapitaal-väärtusi tööstuse ülesehitamise otstarbel. Muudel aastatel on väliskaubanduse passiivsus võrdlemisi väike olnud, ning raske on üldse kindlalt väidata, et väliskaubanduse lõputulemus neil aastatel maksubilansis passiva poolel esines. Arvesse võttes nii välja- kui sisseveo väärtuste ligikaudset iseloomu, võis see olla nii, võis aga olla ka teisiti. Tähelepanev on asjalugu, et meie väliskaubandus kaalu järele aasta-aastalt enam-vähem tasakaalus on olnud. Muutliku suurusena tuleb siia juure ainult Vene transiit, mille liikumises ei ole järjekindlust, sest ühel aastal liigub transiit Venemaa sibil, nagu a. 1922 ja teisel — Venemaal, nagu

viimasel ajal. Peale selle on ka transiit-kaubanduse liikumine üldse väga kõikum. Nii oli transiit tuhandetes tonnides:

	Venemaale	Venemaalil	Muudest riikidest	Kokku
1925. a.	3,7	57,3	1,1	62,1
1924. a.	17,0	143,7	1,2	161,9
1923. a.	28,9	66,1	—	95,0
1922. a.	333,1	12,7	—	345,8

Siiski on ülalnimetatud väliskaubanduse kaaluline tasakaal ainult kogu riigi piiri ulatuses maksev, kuna ta üksikute piiripunktide kaupa tuntavalt kõigub. Näiteks oli 1925. a. sisse- ja väljavedu üksikute tolliametite järele tuhandetes tonnides:

	Tallinn	Pärnu	Narva	Kunda	Valga	Kuresaar
Sissevedu	332,2	17,3	3,8	0,9	9,9	1,1
Väljavedu	206,9	91,1	32,3	24,5	9,2	5,3
Kokku	539,1	108,4	36,1	25,4	19,1	6,4

Nii on meil Tallinna sadama läbikäik kaalu järele „passiivne“, sest sissevedu on 1½ korda suurem väljaveost, kuna kõik teised sadamad „aktiivse“ bilansi annavad.

Sissevedu.

Kui vaadelda kaupade sissevedu 4 algrühma järele viimaste aastate jooksul, siis saame järgneva pildi:

	miljon mörkades.		
Sissevedu:	1925. a.	1924. a.	1923. a.
Toidu- ja maitseained	3.294,9	3.029,2	2.268,4
Toores- ja poolvalmisained	2.541,6	1.719,5	1.940,7
Valmis- ja poolvalmisained	3.816,7	3.455,1	5.121,2
Elusloomad	1,4	0,6	1,9
Kokku	9.655,0	8.204,2	9.332,3

Protsentides sisseveo üld-väärtusest kujunesid vahekorrad rühmade järele:

	1925. a.	1924. a.	1923. a.
Toidu- ja maitseained	34,1	36,9	24,3
Toores- ja poolvalmisained	26,3	21,0	20,7
Valmis- ja poolvalmisained	39,6	42,1	54,8
Elusloomad	0,0	0,0	0,2
Kokku	100,0	100,0	100,0

Nagu sellest näha, on, vaatamata absoluutse tõusu peale, toidu- ja maitseainete rühma osa-tähtsus sisseveos viimasel aastal vähe langenud. Toores- ja poolvalmisainete sisseveo kasvamine on 1925. a. iseloomulikus jõudus olnud, millele kahtlemata kaasa aitas asjaolu, et 1924. a. sissevedu kõikide abinõudega piirati ja sellepärast tooresai-

nete tagavarad vabrikutes viimase piirini kokku kuivasid. Valmis- ja poolvalmisainete sisseveos on absoluutselt ka teatud tõusu näha, mida nähtavasti saab tagasi viia allpool nimetatud põhjuste juure, — kuid protsendilisel näitab see rühm järjekindlat tagasiminekut. Rahvamajanduslike otstarbekohasuse seisukohalt vaadatuna, muutub meie sisseveo kokkusead täiesti soodsas suunas — toiduainete sissevedu on võrdlevalt kahanema hakanud, toores- ja poolvalmisainete sissevedu tõuseb, mis tõendab omamaa tööstuse arenemist. Sedasama tõendab ka valmis- ja poolvalmisainete rühma osa-tähtsuse langemine, sest see näitab, et meie ikka suurema osa oma vabrikusaaduste tarvitusest kodumaal valmistame.

Toidu- ja maitseainete sisseveost oli viimase kolme aasta jooksul:

	1925. a.	1924. a.	1923. a.
Tera ja jahv. vili . . .	1.806,0	1.581,1	1.026,4
Loomatoit	140,8	118,1	33,2
Karjasaadused	25,1	7,4	7,6
Joogid	8,5	11,6	13,3
Tubak	165,5	132,6	111,4
Muud toidu- ja maitseain.	1.148,9	1.178,4	1.076,5
Kokku	3.294,9	3.029,2	2.268,4

Toidu- ja maitseainete sisseveos moodustavad kõige suuremad alarühmad tera- ja jahvatatud vili ja „muud toidu- ja maitseained,“ millest viimane rühm enam-vähem stabiilne seisab, kuna esimene on kasvanud viimase kolme aasta jooksul ligi 80%/. Mis puutub tera- ja jahvatatud vilja sisseveosse, siis võib tähele panna, et siin mitte küsimus ei seisa „luksusainete“ sisseveos (nisu ja nisujahu), vaid et tähtsama osa sellest sisseveost moodustab kõige demokraatlikum toiduaine, nimelt rukis, mille sissevedu aasta-aastalt kiiresti on kasvanud ja mis praegu väärtuse järele juba ligi ühe kümnendiku Eesti üldsisseveost (1925. a. — 903,4 milj. marka) välja teeb. Tähtsamate teraviljade ja jahu sissevedu oli viimasel viiel aastal tonnides:

	1925. a.	1924. a.	1923. a.	1922. a.	1921. a.
Rukis	47.709	37.951	25.449	11.030	2.476
Kaer	5.318	22.686	3.818	165	856
Oder	3.589	8.671	1.055	103	365
Nisu	12.827	7.804	16.387	120	1
Nisujahu	10.488	9.458	13.380	14.371	11.597

Ehk küll ka nisu ja nisujahu sissevedu kasvamise tendentsi näitab, (kõikumised nisu ja nisujahu sisseveo vahel, mis olenevad meie tollipoliitika kõikumisest, meid praegusel korral ei huvita) on siiski

selge, et tähtsamaks teraviljaks, mille sissevedu suurem on, kui kõikide teiste viljade sissevedu kokku, meil osutub rukis. Loomatoidu-vilja sissevedu on üldiselt tähtsuseta ja tõusis kõrgemale ainult 1924. aastal, eelmise aasta viljaikalduse tagajärjel.

Mis puutub n. n. „muudesse toidu- ja maitseainetesse“, siis määrgivad ka selles rühmas samuti tähtsamat osa „demokraatlikud“ toidu- ja maitseained, nimelt suhkur ja heeringad. Suhkru sissevedu oli 1925. a. – 528,7 milj. marka ja heeringate sissevedu – 326,5 milj. marka; seega moodustas mõlemate sissevedu kokku kolmveerand muude toidu- ja maitseainete sisseveost. Ümberlükkamata on sellepärast, et meie oma väliskaubanduse bilanssi toidu- ja maitseainete sisseveo alal muidu parandada ei saa, kui nende demokraatlikkude ainete sisseveo kahandamisega, olgu sel teel, et meie neid ise produtserima hakkame ehk tarvituse kärpimise teel. Õnnelikul kombel ei ole tarvituse kärpimine, mida omal ajal nii soojalt soovitati, mitte läbi löönud, sest ka praeguselgi korral on kartus olemas, et teatud rahvakihid alatoitluse all kannatavad. Mis puutub (alkohoolsetesse) jookidesse, mille ümber nii suurt lokku on löödud, siis on nende sissevedu äärmiselt väike ja langeb pealegi iga aastaga, olgugi, et sellest järeldust ei või teha nende tarvituse vähenemise kohta, sest salakauba vedu sel alal on kohutavalt tõusnud.

Tubaka sissevedu ei kasva meil kaugeltki nii kiirelt, nagu seda järeldada võiks sisseveo väärtuse kasvamisest, sest kaalu järele veeti meil tubakat sisse 1925. a. – 864 tonni, 1924. a. – 797 tonni ja 1923. a. – 826 tonni.

Loomatoidu sissevedu kasvab aasta-aastalt ja on tõenduseks samale faktile, mis teravilja sissevedugi, nimelt et meie põllumajandus oma tarbeid oma valmistusega rahuldada ei suuda.

Kui nüüd veel eriti lähemalt vaatluse alla võtta luksusainete sissevedu selles rühmas, millest kõik muidugi luksusained olla ei pruugi, siis leidub osa andmeid, mis seisukorda meie arvates küllalt pildistavad, alamal:

	Sissevedu kilogrammides	
	1925. a.	1924. a.
Kalamari	6	38
Värske puuvili	178.523	192.730
Kuiv. puuvili	251.637	247.482
Selle hulgas rosinad	91.429	65.498
Pähklid	81.721	74.068
Pipar	36.270	34.088
Riis	2.248.167	2.430.687

	Sissevedu kilogrammides	
	1925. a.	1924. a.
Kohv (toores)	140.891	95.218
Kakao (toores)	143.102	77.810
Tee	82.950	75.226
Shokolaad	235	3.410
Vahuveinid pudelites	7.655	13.237

Maitseainete sissevedu on üldiselt stabiilne ja ehk küll eriti kohvi ja kakao sissevedu viimasel aastal suurem oli kui eelmisel, siis tuleb seda suuremalt osalt seletada sisseveo äärmise kokkutõmbumisega a. 1924. Mis puutub puht-luksusartiklitesse, siis märkame siin vahuveinide sisseveos kokkukuivamist, mis ka teistes viinade ja likööride rühmas avalikuks tuleb. Tähelepanu väärib haruldaselt väike kalamarja sissevedu, mis, nagu üks ajaleht õigusega kirjutas, ainult vaevalt ühe ainsa Tallinna restoraani nädalase tarvituse välja teeb. Liikuvad kuulujutud, nagu oleks kalamari ainult diplomaatlik kaup, leiavad neis andmetes nähtavalt amelikku kinnitust.

Meie tooresainete sissevedu on väga ühekülgne. 2½ miljardilise sisseveost kuulub puuvilla arvele mitte vähem kui ümarguselt 1½ miljardi marka. Kui sellele veel teised tekstiilmaterjalid juure arvata, siis on $\frac{2}{3}$ kogu meie tooresainete sisseveost üles loetud. Läänud aastal on suuremal hulgal tooresnahku sisse veetud kui senini, mis seletatav on tuntud Vene tellimistega. Ka villa ja muude tekstiilmaterjalide sissevedu on suurenenud, samuti ka õlide, rasvade, vaikude ja tooreskummi sissevedu. Kahanenud on selles rühmas ainult kivisõe sissevedu, mis seletatav on ühelt poolt tarvituse vähenemisega, teiselt poolt aga ka hinna langemisega. Sellele võiks juure lisada, et osa tooresaineid, ja nimelt esimeses järjekorras metallitööstuse tooresained kui ka tekstiiltööstuse poolvabrikadid (niit ja lõng) Statistika Keskbüroo poolt on arvestatud valmis- ja poolvalmisainete rühmas. Metallide sissevedu oli 1925. a. Emk. 346,9 milj. 256,3 milj. mk. vastu eelmisel aastal, mis näitab, et tööstus ka metalle rohkem tarvitama on hakanud, vaatamata selle peale, et temale kogu aeg matuse kella lüüakse. Andmed selle rühma tähtsamate alajaotuste kohta on toodud allamal tabelis:

	1925. a.	1924. a.	1923. a.
Tooresnahad	240,5	105,9	112,1
Paberi tooresmaterjal	120,9	42,3	90,7
Puuvill toores ja puuvillajäänused	1.453,0	837,8	1.089,7
Vill toores, jäänused ja villased			
kaltsud	105,5	60,7	64,5
Muud tekstiilmaterjalid	119,7	31,2	43,6

Rauamuld ja vanaraud	12,6	7,1	9,8
Kivistüsi	231,7	303,3	296,1
Õlid, rasvad, vaigud, tooreskumm .	146,7	119,6	135,2

Valmis- ja poolvalmisainete rühm näitab peaaegu kõigis oma alajaotustes kasvamist eelmise aasta vastu, välja arvatud igasugused masinad, elektrimasinad, jõuvankrid, ja transport-abinõud, kuid suuremal hulgal juhtumistel jäävad mõlema aasta andmed maha 1923. a. andmetest, kus meil suur ülesehituse palavik valitses. Nii on jõu- ja tööstusmasinate sissevedu neljakordselt, igasugu instrumentide ja aparaatide sissevedu kahekordselt jne. vähenenud. Tähelepanu väärib tekstiilsaaduste sisseveo tuntav tõus, millest oletada võib, et 1924. a. tehtud katsed, tekstiilsaaduste sissevedu äärmuseni kitsendada, mitte läbi ei ole lõõnud ja et kohalik tööstus siseturgu mitte rahuldada ei suuda. Isegi valmis kehakatte sissevedu on tuntavalt tõusnud. Kokkuvõtte tähtsamate alajaotuste järele viimase kolme aasta eest järgneb:

Valmis- ja poolvalmisainete sissevedu (milj. mrk.):

	1925. a.	1924. a.	1923. a.
Nahad ja karusnahad ümbert	116,2	56,1	64,5
Nahast valmist. asjad	9,2	19,0	107,0
Puutööstussaadused	26,1	26,5	46,9
Paber, papp, trükitöö	110,1	102,5	147,7
Puuvillaniit, lõng ja puuvillasaadused . .	429,8	299,2	724,3
Villane niit, lõng ja villasaadused . . .	239,2	180,9	177,8
Muud tekstiilsaadused	122,6	134,4	162,1
Kehakate	90,4	29,1	103,7
Jõu- ja tööstusmasinad	471,6	494,1	796,1
Elektrimasinad, -aparaadid, -tarbed . . .	119,0	158,4	162,1
Jõuvankrid ja transportabinõud	93,2	126,4	364,2
Instrumentid, aparaadid, laskerlistad . .	94,2	88,4	198,3
Metallid	346,9	256,3	272,4
Metallkaubad	405,7	381,4	487,7
Kivid, mullad ümbertöötatult	104,3	114,4	176,6
Õlid, rasvad, vaigud ja nende saadused .	299,9	341,8	261,6
Kummitööstussaadused	86,0	80,0	72,2
Kemiaained, arsiifirohud, värvid, väetisained	541,7	479,6	666,5
Kunsti-, pudu- ja muud eelpool nimetat.			
kaubad	102,0	75,5	115,6

Väljavedu.

Eesti väljavedu kujunes viimase kolme aasta jooksul, jaotatult nelja algrühma järele, järgnevalt (milj. mrk):

	1925. a.	1924. a.	1923. a.
Toidu- ja maitseained	2.769,1	1.469,4	903,2
Toores- ja poolvalmisained	2.790,0	3.331,7	2.373,5
Valmis ja poolvalmisained	3.942,4	2.968,9	2.300,9
Elusloomad	163,1	95,8	134,4

Protsentides üldväljaveost annavad eelmised andmed järgneva pildi:

Toidu- ja maitseained	28,6	18,7	15,8
Toores- ja poolvalmisained	29,9	42,4	41,5
Valmis ja poolvalmisained	40,8	37,7	40,3
Elusloomad	1,7	1,2	2,4

Toores- ja poolvalmisained näitavad viimasel aastal üldbilansis kaunis tuntuvat kahanemist ja vaevalt on arvata, et nad oma seisukoha veel tagasi võidavad, sest niihästi valmisainete, kui eriti toidu- ja maitseainete väljaveo kasvamine on õige kiire. Viimaste võrdlev tähtsus on kolme aasta jooksul kasvanud kahekordseks ja juba tooresainete väljaveole järele jõudnud. Siiski seisab meie väljaveos valmisainete väljavedu veel esimesel kohal, mida mitte hoopis silmast ära ei tule lasta, kui väidet kaitstakse, et Eesti on põllumajandusline riik. Tema maksu- bilansi seisukohalt on valmissaaduste väljavedu ja ühtlasi ka produktioon õige kaugeleulatava tähtsusega.

Hinnates neljõ väliskaubanduse algrühma, nende tähtsuse järele väliskaubanduse bilansis, ei või märkimata jätta, et kõikidest rühmadest 1925. aastal ainult toidu- ja maitseainete rühm passiivne oli. Teistes rühmades ületas väljavedu sisseveo. Ka muidu ei näi eriti tööstus, vähemalt suurtööstus mitte meie maksubilanssi koormama. Kõige raskem selles mõttes on tekstiiltööstus, kes oma tooresaine saab väljamaalt. Tekstiiltooresainete sissevedu ja tööstussaaduste väljavedu oli viimastel aastatel (milj. mrk.):

	1925. a.	1924. a.
Puuvilla sissevedu	1.452,5	835,9
Puuvillasaaduste väljavedu	1.681,3	1.093,6
Väljaveo (+) ehk sisseveo (-) ülekaal	+ 228,8	+ 257,7
Villa sissevedu	105,4	60,7
Villane niit lõng ja villa saad.	42,9	52,9
+ ehk -	- 62,5	- 7,8
	1925. a.	1924. a.
Muude tekstiilmaterjalide sissevedu (peale lina)	119,7	31,2
Muude tekstiilsaaduste väljavedu	144,2	286,8
	+ 24,5	+ 255,6 (?)

Kõige tähtsam rühmadest, mis oma tooresainetes väljamaast ära olenevad, nimelt puuvillatööstus, annab sellega aktiivse bilansi. Villatööstuse bilanss on väikse summaga passiivne. Muude tekstiilainete

andmed näivad sisaldama mingit statistilist arusaamatust, sest nende all on arvatavasti väljaveos arvestatud osa linast riiet. Igatahes ei tohi kõige selle juures unustada, et tekstiiltööstus õige suure protsendi siseturu tarvidusest katab.

Minnes üle üksikute väljaveo-rühmade üksikasjalisele analüüsimisele, peatume esmalt toidu- ja maitseainete juures.

Selles rühmas muutub karjasaaduste tähtsus iga aastaga suuremaks. Kuna 1923. a. karjasaadused üldväljaveost selles rühmas moodustasid 73,5%, tõusis see % 1924. a. 81,0 peale ja 1925. a. isegi 89,9 peale. Jookide (piirituse) väljavedu langes 1925. a. peaaegu nullini, ning moodustavad kogu rühmas nimetusväärilise osa ainult veel kartul, mille väljavedu aasta-aastalt on kasvanud, ja mitmesugused kalasaadused. Tähtsamad üksikud artiklid sellest rühmast ja nende väljaveo arenemine viimasel kolmel aastal on toodud allamal:

Toidu- ja maitseainete väljavedu (milj. mk.).

	1925. a.	1924. a.	1923. a.
Kartul.	169,7	141,2	58,0
Kartulijahu	15,1	20,5	5,5
Piiritus	—	43,4	129,5
Sealiha igal kujul	141,6	69,2	39,2
Muu lihakaup	53,4	25,4	31,0
Või	2.129,7	979,4	553,1
Munad	151,1	109,8	37,5
Värsked kalad	28,7	13,1	3,1
Õunad	19,5	4,6	19,8

Selle järele kasvab edukalt kartuli, igasuguse lihakauba, juure arvatud ka värsked kalad, samuti või ja munade väljavedu, kuna teised ained erilist kasvamist ei näita, mõned aga koguni hoopis ära on kadunud. Mis puutub eriti kala ja kalakauba väljaveosse, siis võib märkida, et meil peale värskete kalade, mille väljavedu tuntavat tõusu näitab, veel välja veeti (milj. mk.):

	1925. a.	1924. a.	1923. a.
Kilu	4,2	1,6	1,4
Vähki	4,3	2,4	0,1

Üldiselt oleneb selle rühma tulevane kasvamine silmnähtavalt karjasaaduste väljaveo kasvamisest — küsimus, mida meie praegusel korral eriliselt hindama ei hakka.

Toores- ja pooltooresained moodustasid viimasel aastal Eesti väliskaubanduses peaaegu sama suure summa, kui toidu- ja maitseained.

Tähtsamate tooresainete väljavedu:

	(milj. mrk.)		
	1925. a.	1924. a.	1923. a.
Nahad, karusnahad	138,7	90,7	66,3
Seemned, peaaajalikult lina	36,5	94,3	25,9
Metsamaterjal	1.211,7	1.295,9	1.073,7
Lina toores ja lina jäään.	1.333,8	1.776,2	1.151,1
Vanaraud	27,3	38,6	34,3
Kokku	2 790,0	3.331,7	2.373,5

Selle rühma koosseis on samuti võrdlemisi lihtne. Tooreslina ja metsamaterjal andsid 1925. a. 91%, 1924. a. – 92,2% ja 1923. a. – 93,6%. Selle rühma väärtuse kõikumised aastast aastasse ei lase mingisugust erilist arenemise tendentsi oletada, seda enam, et nendes kõikumistes suurt osa mängivad mitte nii palju väljaveetud hulkade, kui hindade kõikumised. Vaatamata selle peale, et näiteks metsamaterjali väljavedu hulgaliselt viimasel aastal suurem oli kui eelmisel, on tema väärtus vähenenud. Teine kaup, mis järekindlat kasvamist näitab, on tooresnahad, millest suurema osa moodustavad alljärgnevad kaubad:

	Kaal			Väärtus		
	tuh. klgr.			milj. mrk.		
	1925.	1924.	1923.	1925.	1924.	1923.
Vastkanahad	314,8	3.88,8	425	70,8	62,5	48,1
Oravanahad	2,8	1,2	3,1	28,2	3,6	5,1
Jänesnahad	4,9	5,9	3,4	15,8	8,4	1,8
Tõhu- ja kärbinahad (kg.)	698	298	412	8,1	3,1	2,3
Rebasnahad (kg.)	834	690	1.590	4,5	3,5	5,8

Ka siingi ei või väärtuste kasvamisest veel väljaveo kasvamist järeldada, sest väljaveetud kaupade hulk muutus suuremal osal juhtumistel hoopis teises suunas. Eriti ei ole metsloomanahkade väljaveo tõus nii suur, nagu seda väärtuste järele oletada võiks.

Teiste tooresainete väljaveo hulgad on toodud allamal:

Väljavedu	Üksused	1925. a.	1924. a.	1923. a.
Linaseemned	tonnid	910	2824	503
Palgid ja liiprid	tuh. kb. j.	476	198	574
Lauad ja plangud	stand.	56.564	46.888	38.727
Propsid	tuh. kb. j.	3 252	5.549	3.718
Lina	tonnid	7.574	10.433	9.327
Vanaraud		6.786	9.655	11.236

Nagu sellest näha, on linaseemne, samuti ka lina väljavedu aasta aastalt väga kõikuv, kuna järjekindlat tõusu näitab ainult laudade ja plankude väljavedu, olgugi, et samal ajal väljaveo väärtuse tõusu näha ei ole.

Tööstussaaduste väljaveos olid tähtsamad järgmised rühmad (milj. mrk.):

	1925. a.	1924. a.	1923. a.
Puutööstussaadused	476,2	456,5	323,3
Paber ja papp	1.123,6	629,0	590,2
Puuvillaniit ja riie	1.681,3	1.093,6	859,3
Villane niit ja riie	42,9	53,0	16,9
Muud tekstiilsaadused	150,9	310,7	178,1
Kivid, mullad ümberlöötatult	214,9	214,5	96,8
Keemiaained, arstirohud, värvid	137,4	83,8	58,4
Kokku	3.827,2	2.841,1	2.123,0
ehk tööstussaaduste üldväljaveost	97 ⁰ / ₀	95,5 ⁰ / ₀	92,5 ⁰ / ₀

Eeltoodud 7 rühma andsid väljaveost 1925. a. — 97⁰/₀ 1924. a. — 95,5⁰/₀ ja 1923. a. — 92,5⁰/₀. Sellest paistab ka, et tööstussaaduste väljaveo alal kaubanduse kokkusead ikka ühtlasemaks muutub. Üksikutest rühmadest on iseäranis kasvanud paberi, puuvilla ja kivide-muldade ning keemiaainete rühmad, kuna muud tekstiilsaadused tagasiminekut näitavad, mis vististi seletatav on registratsiooni muutustega.

Iga üksik alarühm seisab niisamuti koos ainult vähestest kaupadest.

Puutööstussaaduste alla on üksikutel aastal registreeritud (milj. mrk.):

	1925. a.	1924. a.	1923. a.
Vineer	329,5	342,9	226,8
Vineerist toolipõhjad	110,7	93,3	44,2
Tisleri- ja treialitöö igasugune	28,0	14,6	43,8
Aamisepatöö	1,8	1,3	6,3
Tikutraat	5,4	3,7	1,9

Pea väljaveoaineteks on siin vineer ja toolipõhjad, kuna tisleri- ja treialitöö nime all tähtis osa väljaveokaubast on antiik-mööbel ja ja kujutab enesest see artikkel ennem kapitali väljavedu.

Paberikauba väljaveo hulgas on tähtsamad (milj. mrk.):

	1925. a.	1924. a.	1923. a.
Pakkimispaber	97,3	83,3	53,4
Rotatsioonipaber	397,6	398,5	309,4
Trükipaber	626,7	141,5	217,8

Puuvillasaadustest läks välja miljon markades:

	1925. a.	1924. a.	1923. a.
Lõnga . . .	695,5	364,6	150,0
Riiet . . .	982,3	726,1	700,0

Vaevalt on siin arenemine eriti soodus, sest iseäranis kiirelt kasvab poolfabrikaatide väljavedu.

Villastest kaupadest läks välja ainult riiet 1925. a. — 42,7 milj. mrk., 1924. a. — 51,7 milj. mrk. ja 1923. a. — 15,1 milj. mrk. eest. Vaipade väljavedu, mis sellesama rühma alla kuulub, viimasel aastal ei olnud, kuna eelmistel aastatel 1.000.000–1.700.000 mrk. eest välja veeti.

Muude tekstiilsaaduste hulgas veeti välja (milj. mrk.):

	1925. a.	1924. a.	1923. a.
Linast lõnga	6,4	23,5	9,8
Linast riiet	—	0,5	1,0
Juufest kottiriiet ja kotte .	46,3	1,2	0,0
Purjeriiet	94,5	284,4	165,0

Huvitav on, et Eesti statistika järele meilt linast riiet välja ei veeta, ja et purjeriie välja läheb, kui „eriti nimetamata taimeriigi kiuainest“ valmistatud riie.

Kivide ja muldade all läheb Eestist välja (milj. mrk.):

	1925. a.	1924. a.	1923. a.
Tsementi	193,7	187,7	92,1
Kipsi	10,9	14,7	1,9
Telliskivi	7,9	9,2	0,3

Mis puutub igasugu metallkaubasse, tööstusemasinatesse, instrumentidesse ja aparaatidesse, mida Eestist siiski teataval määral välja veetakse, siis näib tõenäolik olema, et suur osa sellest „tööstussaaduste väljaveost“ enesest kujutab niisuguste metallide ja masinaosade väljavedu, mis tekib meie metallitööstuse likvideerimisel. Nii on meil näiteks välja veetud metalle, peale malmi ja vanaraua 1925. a. — 269,8 tonni, 1924. a. — 349,2 tonni ja 1923. a. — 258 tonni ja oli selle kauba väärtus 1925. a. — 21 milj. mrk. Sedasama võib tähele panna ka teistes rühmades. Mitmesuguseid jõu- ja tööstusmasinaid ja nende osi veeti 1925. a. välja peamiselt Saksamaale ja Venemaale, enam kui 9 milj. mrk. eest, millest küll ainult väiksem osa oli meil valmistatud kaubad, kuna suurem osa oli siinsete vabrikute likvideerimisel vabanenud treipingid jne.

Peale selle on olemas kaunis suur väljavedu kõikides eelpool nimetamata rühmades, mis enesest lihtsalt kujutab sisseveetud kaupade tagasivedu. Näiteks veeti meil mitmesuguseid jõuvankreid ja trans-

port-abinõusid välia 1925. a. — 3,8 milj. mrk. eest, 1924. a. — 14,4 milj. mrk. eest ja 1923. a. — 14,5 milj. mrk. eest, millest ainult automobiile 12 milj. mk. eest. Põllutöö-masinate ja -riistade väljaveost, mis ulatas 1925. a. 12,6 miljoni margani, oli traktoreid 4,3 milj., nimetatata veel viljapeksu garnituurid ja muud masinad, mida veeti Saksamaale, Rootsi ja Soome. Omamaa saaduste väljaveost võiks siin ainult küsimuse alla tulla mõned vähemad summad, mis on arvestatud väljaveona Läti ja Nõuk. Venesse.

Sedasama pilti näitab ka elektri-masinate ja tarbeasjade väljavedu, mis 1925. a. ulatas 14,8 miljon margani, ja mille hulgas kõige suuremad summad andsid elektri-akumulaatorid (2,3 milj.) ja akumulaatori-plated 4,5 milj. ning dünamod ja mootorid (21,1 milj.) millest suurem osa läks Saksamaale. Kõigist neist rühmadest, mille üldväljavedu 1925. a. ulatas 95 milj. mrk., võiks tõeliku omamaa saaduste väljaveona võtta ainult kompressorid ja külmetusmasinad, ning telegraafi-, telefoni- ja radioaparaadid, mille väljavedu viimastel aastatel oli:

	1925. a.	1924. a.	1923. a.
Kompressorid ja külmetusmasinad . . .	6,2	0,6	—
Telegr.- telefoni- ja radioaparaadid . . .	3,4	12,4	46,4

Selle järele on meie telefoni-aparaatide väljavedu aasta-aastalt langenud ja moodustab praegu üsna tähtsuseta summa, kuna selle vastu külmetusmasinate väljavedu väikest edu näitab. Suurem osa eelpool nimetatud 95 miljoni väljaveost on aga kahtlemata meie vastava tööstuse likvideerimise tagajärg, või jälle lihtne tagasivedu maadesse, kust kaubad omal ajal sisse toodi ja siin müümata jäid.

Väliskaubandus riikide järele.

Viimaste aastate jooksul on meie väliskaubanduse siht õige mitmeti muutunud. Osalt puht-statistiliselt, sest et Statistika Keskbüroo 1924. a. peale hakkas sissevedu arvestama päritolu-maade järele ja ka väljaveos hakkas registreerima sihmaid, aga mitte esimest sihtsadamat. Peale selle võib aga ka tähele panna sisulikka muutusi niihästi sisekui ka väljavoeriikide alal. Üldised andmed väljaveo ja sisseveo kohta üksikute riikide kaupa on toodud järgnevatel tabelites:

Sissevedu

(milj. mrk.)

Väljavedu

(milj. mrk.)

Riigid	1925.	1924.	1923.	Riigid	1925.	1924.	1923.
Saksamaa	2.841,3	3.003,3	4.760,6	Saksamaa	2.993,0	1.773,8	614,1
Am. Ühisriigid	2.280,8	1.029,3	341,3	Inglise	2.412,7	2.632,8	1.946,8
Suur Briti	1.184,4	1.147,3	1.841,0	Nõukogude Vene	1.032,8	415,7	381,0
Nõukogude Vene	426,2	1.048,1	378,1	Läti	637,4	586,5	460,7
Läti	394,1	314,5	344,8	Rootsi	568,7	411,1	574,3
Rootsi	382,4	325,7	297,7	Daani	458,5	504,0	356,5
Hollandi	346,1	223,4	102,6	Belgia	411,4	517,3	513,1
Soome	313,0	196,1	298,3	Soome	377,7	521,5	481,0
Egiptus	296,5	42,3	—	Prantsuse	346,1	262,0	83,4
Belgia	238,2	131,7	218,4	Hollandi	197,0	60,2	38,1
Poola	158,6	79,7	7,6	Am. Ühisriigid	120,1	29,4	73,1
Daani	134,2	214,8	286,2	Leedu	44,3	89,8	71,9
Prantsuse	132,5	91,2	53,1	Danzig	28,8	28,2	67,8
Tshechoslovakkia	131,4	87,0	—	Norra	19,0	20,1	24,4
Danzig	70,2	93,1	383,5	Poola	5,8	—	—
Muud riigid	324,6	176,7	19,1	Muud riigid	11,3	13,3	25,8
Kokku	9.654,6	8.204,2	9.332,9	Kokku	9.664,6	7.865,8	5.712,0

Protsendilisel aastases üld-sisse- ja väljaveost oli üksikute riikide osa-tähtsus, nagu allamal:

Sissevedu

Väljavedu

Riigid	1925	1924.	1923.	Riigid	1925.	1924.	1923.
Saksamaa	29,5	36,6	51,0	Saksamaa	31,2	22,5	10,8
Am. Ühisriigid	23,6	12,5	3,7	Inglise	25,0	33,5	34,1
Suur Briti	12,2	14,0	19,7	Nõuk. Vene	10,7	5,3	6,7
Nõuk. Vene	4,4	12,8	4,0	Läti	6,6	7,5	8,0
Läti	4,1	3,8	3,8	Rootsi	5,9	5,2	10,0
Rootsi	4,0	4,0	3,2	Daani	4,7	6,4	6,2
Hollandi	3,6	2,7	1,0	Belgia	4,3	6,6	9,0
Soome	3,2	2,4	3,2	Soome	3,9	6,6	8,5
Egiptus	3,1	—	—	Prantsuse	3,6	3,3	1,5
Belgia	2,5	1,6	2,3	Hollandi	2,0	0,8	0,7
Poola	1,6	1,0	—	Am. Ühisriigid	1,0	0,4	1,3
Daani	1,4	2,6	3,1	Leedu	0,5	1,1	1,3
Prantsuse	1,4	1,1	0,6	Danzig	0,3	0,4	1,2
Tshechoslov.	1,4	1,1	—	Norra	0,2	0,2	0,4
Danzig	0,7	1,1	4,1				
Muud riigid	—	—	—				
Kokku	100	100	100	Kokku	100	100	100

Saksamaa oli ka veel 1925. a. kõige tähtsamaks sisseveo-
maaks, ehk ta küll aasta aasta järele oma tähtsust on kaotanud, sest
veel 1923. a. registreeriti üle 50% Saksamaalt tulevana. Tegelikult
ei ole kaubandus Saksamaaga mitte nii palju langenud, kui need
andmed vast ehk näitavad, sest suur osa meie sisseveost ülemere-
maadest tuleb endiselt võib olla isegi veel suuremal viisil üle Saksa
sadamate.

See, mis Saksamaa on kaotanud, on juure võidetud Ameerika
Ühisriikide poolt, kust tulevaid laevu aga õige harukord-
setel juhtumistel Eesti sadamates näha võib. Kaugelt suurem osa
Ameerika kaupadest tuleb meile Hamburgi vahetalituse kaudu, mis
on tähtsamaks ookeanilaevade sihtkohaks kauba jaoks, mis Ida-Euroo-
pale määratud. Teine osa üle ookeani tulevatest kaupadest tuleb üle
Suur-Briti ja sellega on seletatav ka Suur-Briti sisseveo vähenemine
1923–1924. aastani, kus kauba registreerimise viisi muudeti. Need
kolm riiki annavad $\frac{2}{3}$ aastasest sisseveo väärtusest, ja on kõikide
teiste maade osa-tähtsus nende kõrval üsna väike, ehk ta küll aast-
tast-aastasse kasvab.

Hoopis uute maadena on pärast 1923. aastat juure tulnud Poola,
Tshechoslovakkia ja Egiptus, kellega meil otsekohest laeva-ühendust
ei olnud ja kelle kaubad sellepärast teiste maade kasuks registreeriti
Sellest on eriti tähelepandav sissevedu Egiptusest, kust meie saime
ligi $\frac{1}{5}$ kogu sisseveetud puuvillast. Sissevedu Venemaalt on äärmi-
selt kõikuv ja võib ainult arvata, et kui Venemaa oma viljaekspordi
uuesti jalule seab, siis meie kahtlemata Ühisriikide vilja asemel Vene
vilja suuremal määral tarvitama hakkame. Väljaveo aladel tuleb
kõige tähelepandavamaks muutuseks lugeda Saksa ostude kiiret kas-
vamist Eestist, mille põhjuseks on Saksamaa ostujõu tõusmine pärast
rahaasjade kordaseadmist Dawesi plaani alusel. Ka Venemaa on meilt
palju rohkem ostnud kui endistel aastatel ja tuleb ainult kahjatseda,
et need ostud vastavate müükidega tasakaalustatud ei ole, mida loota
tuleb käesoleval aastal. Kõige ebaloomulikum on meie väliskauba-
bandus kahtlemata Ühisriikide suhtes, kes seisavad teisel kohal sisse-
veo-maana ja üheteisikümnendal väljaveo-maade nimestikus. Kuid
siin on vaevalt paranemise võimalusi olemas. Peaaegu kõikide teiste
väljaveomaadega, välja arvatud Holland, oli meie väliskaubandus
1925. a. aktiivne, millest kõige tähelepandavamaks nähtuseks on, et
meie ka Soomega oma sisse- ja väljavedu suutsime tasakaalustada.

Kui võtta lähemale analüüserimisele sissevedu üksikute ainete
rühmade järele, siis tulevad eriliselt suured kõikumised avalikuks tera-

ja jahvatatud vilja ja loomatoidu sisseveos. Nimelt oli see sissevedu protsentides:

	Am. Ühisr.	Saksa	Inglise	N.-Vene	Poola
1925. a.	49,9	15,7	11,0	13,0	4,6
1924. a.	20,9	11,7	6,5	49,2	0,6
1923. a.	24,9	27,7	3,4	29,3	—

Nagu sellest näha, muutub kogu pilt aastast aastasse peaausjalikult sellest, missugune on Nõuk.-Vene viljasaak.

Kalakauba (heeringate) sisseveos valitseb teatav tasakaal. Inglismaalt tuleb ümarguselt $\frac{1}{3}$ – $\frac{2}{5}$, Norrast $\frac{1}{4}$ – $\frac{1}{3}$ ja Rootsist ning Saksamaalt ülejääv osa. Toidu- ja maitseainetest registreeriti endistel aastatel kuni $\frac{3}{5}$ Saksamaalt. Viimasel aastal tuli Saksamaalt ainult 41,6%, kuna ülejääv osa jagunes Inglise, Hollandi, Ühisriikide ja teiste koloniaal-riikide vahel. Kõige tähtsam aine selles rühmas on, nagu eelpool nägime, suhkur, mis väärib, et tema kohta lähemaid andmeid päritolu-maade kohta tuua.

Peensuhkrust tuli tonnides:

	Saksamaalt	Tshechoslovakkia	Poolast	Am. Ühisr.
1925. a.	8 767	3 388	1 779	1 365
1924. a.	10 288	1 411	989	466

Suhkru sissevedajate maade hulgast on nüüd Danzig kadunud, kes näiteks 1922 a. oli kõige tähtsamaks importööriks. Tema asemel seisavad nüüd Poola ja Tshechoslovakkia. Igatahes on ühes Euroopa peedisuhkrutööstuse paranemisega sõja vapustustest koloniaal-roosuhkur meie turult peaaegu kadunud ja Eestit varustab peaausjalikult Saksa suhkrutööstus. Kas sellesse seisukorda lähem tulevik veel põhjalikka muutusi ei too, kui Vene suhkrutööstus uuesti jalad alla saab, on muidugi raske ennustada.

Meile sisseveetavatest tooresnahkadest tuli kolmveerand Saksamaalt, kellele järgnevad Ühisriigid ja Läti.

Puuvillast on registreeritud $\frac{3}{5}$ Ühisriikidest, $\frac{1}{5}$ Egiptusest ja ülejäänud osa jaguneb teiste riikide vahel, millest tähtsam on Inglismaa. Tekstiiltööstuse saaduseid tuli Saksamaalt 1925. a. 45% (1924–50,2%), Inglismaalt – 18,1% (25,0%), Lätist 9,6% (6,7%). Metallidest tuli Belgiast 45,8% (24,0%), Saksamaalt – 25,8% (44,0%), Inglismaalt – 19,2% (17,8%).

Mitmesugustest metallkaupadest, masinatest ja instrumentidest tuli tublisti üle $\frac{1}{2}$ Saksamaalt, välja arvatud põllutöömashinad, kus Rootsi osa 33% ja Ühisriikide osa 15% oli

Kivisõe sisseveo alal on Inglismaa tuntavalt tagasi läinud. Kuna 1923. a. Inglismaalt tuli 99,6% kivisõest, langes see protsent 1924. aastal 80,8 peale ja 1925. aastal 57,9 peale. Selle vastu tekkis uus sisseveomaa Hollandi (Saksamaa ?) näol, kes sisse vedas 1924. a. 13,4%, 1925. a. – 33%, millele veel juure tuleb lisada 9,1%, mis otse Saksamaalt tuli.

Olide sisseveos seisib esimesel kohal Saksamaa 35,4% (34,3%) kellele järgnesid Nõuk. Vene – 18,3% (21,5%) Am. Ühisriigid – 12,1% (8,5%) Läti – 8,5% (9,5%). Väetisainete sisseveos seisab esimesel kohal Rootsi 41,2% (50,4%), kellele järgneb Soome 19,8% (24,4%) ja Hollandi 18,1% (2,5%) millele juure lisada tuleb, et 1924. a väetisaineid sisse tuli õige suurel määral Belgiast (10%). Keemia-ainetest tuleb endiselt kaugelt suurem osa 70–80% Saksamaalt

Väljaveoandmed riikide ja üksikute ainete järele näitavad üsna selgesti, et meie väljavedu veel organiseerimise ajajärgus on. Turgude võrdlik tähtsus kõigub aasta-aastalt õige tuntavalt, ehk küll absoluutselt võetult suurema hulga riikide kohta tähele võib panna väljaveo kasvamist. Siin mängivad muidugi tähtsat osa sidemed teatud maade kaubandus-ringkondadega, mida ainult pikaldase organisatsiooni töö järele tagajärjerikkaks kauplemiseks välja võib kujundada. Sellepärast on kõigiti arusaadav, et veel 1922./1923. a. meie väljaveos väga tähtsat osa etendasid lähemad naaberriigid ja meie oma praegusele tähtsamale turule, nimelt Inglismaale, välja vedada saime ainult neid aineid, mis juba enne sõda seal sisse töötatud olid. Saksamaa ostujõud oli sel ajal väga madal. Hilisemate aastate edenemine on peaaesjalikult selles seisnud, et meie oma kaupadele oleme otsinud otsekoheseid ostjaid, kuna eelmisel aastal lähemad ostjad nähtavasti suurelt osalt ainult vahetalitaja osa mängisid. Uue perturbatsiooni momendina tõusis päevakorra 1924. a. peale Saksa ostujõu järsk tõus, mille tagajärjel suur hulk kaupu Saksa kui lähema turu üles otsisid ja nii Saksamaa 1925. aastaks meie kaupadele kõige suuremaks ostjaks välja kujunes, jättes teisele kohale Inglismaa. Ühflasi kasvas uuesti Venemaa tähtsus meie väliskaubanduses, mis täiesti loomulik, kui silmas pidada meie majanduslikku lähedust Venele. Et meie 1922. aastal 1/4 oma väljaveost Venemaale saatsime, on ainult erakorraline nähtus, seletatav sealse näljahädaga ja meie tookordse hea viljasaagiga.

Sellest ei järgne aga veel kaugeltki, et iga üksiku kauba arendamine sedasama teed käis. Meil on olemas rida kaupu, kuigi võrreldes vähese tähtsusega, millele enam-vähem kindlad välisurud juba välja on kujunenud ja mis omale uusi turusid juure võidavad ainult

vanade turgude kõrval, aga mis mitte ühte turgu maha ei jäta, et teise rännata. Niisugustest kaupadest tuleks nimetada kartulit mille pea-väljaveoturuks on Soome ja mille kõrval meie teisi Põhja-Euroopa turgusid välja arendame. Nii veeti kartulid välja:

	Soome	Rootsi	Norra	Kokku
1925. a.	84,7	72,5	12,3	169,7
1924. a.	98,2	41,9	—	141,2
1923. a.	55,4	2,6	—	58,0

Samuti on turuks meie õuntele Soome, kuhu läheb 99 – 100% õunte väljaveost. Soome läheb samuti 100% meie kartulijahust. Eestist väljaveetavatest karvanahkadest läheb kaugelt suurem osa Lätti, mis nähtavasti on kujunenud mingisuguseks ülesostu kohaks Saksa-maa jaoks. Värske kala turuks on meil peaausjalikult Rootsi, kelle kõrval viimasel ajal hakkab arenema Läti ja Saksa.

Värske kala väljavedu (milj. mrk.):

	Rootsi	Läti	Saksa	Kokku
1925. a.	12,1	4,5	7,4	28,7
1924. a.	8,0	1,0	1,9	13,1
1923. a.	2,7	—	—	3,1

Elusloomade väljaveos võib tähele panna Soome turu tähtsuse langemist, mille asemele pikkamööda astub Rootsi. Sedasama edenemise käiku teeb läbi loomaliha, mille väljaveo kohta alamal andmed järgnevad (milj. mrk.):

	Soome	Rootsi	Läti	Saksa	Kokku
1925. a.	—	23,9	—	0,3	25,8
1924. a.	1,0	8,9	6,6	0,3	16,7
1923. a.	26,5	—	—	0,4	27,1

Munade ja või kohta võib jälgida sedasama käiku, kus nad esialgu saadeti lähemale turule, olgugi, et see ise tarvitaja ei pruukinud olla ja alles hiljematel aastatel otsekohe tarvitajatele ekspordeerima hakati. Selleks turuks osutus või jaoks esimeses järjekorras Saksamaa, kuhu väljavedu muuseas soodustasid veotingimised ja alles kõige viimasel ajal, juba käesoleval aastal, võib siin märgata, et meie või hakkab celistama Inglise turgu. Vastavad andmed järgnevad alamal:

	Soome	Rootsi	Inglise	Saksa	Kokku
Munade väljavedu (milj. mrk.)					
1925. a.	—	28,4	64,8	53,7	151,1
1924. a.	0,5	45,0	34,3	20,9	109,8
1923. a.	6,2	30,5	0,5	0,2	37,5
Või väljavedu (milj. mrk.)					
1925. a.	1,0	—	396,8	1.724,2	2.129,7
1924. a.	4,3	43,0	197,0	720,5	979,4
1923. a.	31,3	267,3	184,7	14,3	535,1

Eesti tähtsamatel tooresainetel näikse olema enam-vähem kindlalt väljakujunenud turud, kuhu need kaubad aasta-aastalt lähevad, ja kui väljaveo sihtides mingisugused muudatused tekivad, siis olenevad nad nähtavasti üksikute maade turu konjunktuurist. Tähelepanдав on, et need kaubad väga mitmekesisitele turgudele lähevad. Nii näiteks võtsid Eesti linast milj. mk.:

	1925. a.	1924. a.	1923. a.
Belgia	329,3	411,6	449,5
Inglise	340,4	617,6	300,2
Prantsuse	274,9	115,5	61,9
Saksa	189,0	321,4	119,4
Soome	102,3	168,6	100,9
Rootsi	22,7	28,9	49,6
Kokku	1.286,8	1.690,5	1.084,8

Ühelgi turul ei näi erilist ülekaalu olevat, vaid kaup jaguneb ühtaoliselt vastavalt üksikute maade tarvitusele. Teravam ülekaal on Inglismaal meie metsasaaduste välituruna, sest Inglismaale läks viimastel aastatel 75–85% näiteks meie laudade ja plankude väljaveost. Selle kõrval oli teatud tähtsus veel Hollandil, Belgial ja Prantsusel. Iseäranis kiiresti on väljavedu arenenud Hollandi sihis. Laudade ja plankude väljavedu oli (milj. mrk.):

	1925. a.	1924. a.	1923. a.
Belgia	28,1	27,3	23,6
Hollandi	176,0	50,4	31,7
Inglise	753,8	856,4	683,8
Prantsuse	29,4	23,9	—
Daani	—	45,0	27,4
Kokku	1.006,0	1.003,6	766,6

Tööstussaadustest näib olema eriti kindel turg vineeril, millest kaugelt üle 90% läks Inglismaale.

	Inglismaale	Kokku
1925. a.	322,5	329,5
1924. a.	324,3	342,9
1923. a.	224,8	226,8

Paberi turud on mitmekesisemad ja sealjuures mitte ühesugused kõikide sortide jaoks. Rotatsioonipaberi väljaveost, mis ulatas 397,6 milj. mk., läks viimasel aastal Venemaale mitte vähem kui 396,5 milj. eest. Eelmistel aastatel on katseid tehtud rotatsioonipaberit teistesse riikidesse saata, kuid suuremate summadeni ei ole väljavedu kunagi jõudnud. Ainult Ühisriikidesse veeti 1923. a. 38 milj. mk. eest. Pakkimispaberi turgudest on tähtsamad Saksa- ja Inglismaa, kuhu veeti:

	Inglise	Saksa	Kokku
1925. a.	27,9	44,4	97,3
1924. a.	12,2	67,5	83,3
1923. a.	30,6	9,4	53,4

Ka siingi on eelmistel aastatel katseid tehtud paberit teistele turgudele saata, nimelt Rootsi, Soome, Ühisriikidesse ja isegi Jaapani, kuid läinud aastal ei ole neid katseid jätkatud; selle asemel võttis N. Vene 19 milj. mk. eest. Trükipaber on nähtavalt neljal turul ennast enam-vähem maksma pannud, nimelt Inglismaal, Venes, Saksamaal ja Rootsis. Ka seda veeti eelmistel aastatel isegi Jaapani ja Ühisriikidesse, kuid viimase aastal võttis Venemaa enam kui 500 milj. mk. eest ja sellepärast on pilt ka järsult muutunud:

	1925. a.	1924. a.	1923. a.
Inglismaa	16,9	6,6	34,1
N. Vene	529,7	11,0	108,2
Saksa	45,8	72,9	12,6
Rootsi	27,9	38,2	2,5
Kokku	626,7	141,5	217,8

Hoopis kirjum on tekstiilsaaduste turg. Lõng ja niit läheb peaaesjalikult Saksamaale ja vähemal määral Läti ja Daani, kuna Rootsi ja Inglise turg aasta-aastalt nähtavalt kokku kuivab. Puuvillasest riidest võtab suurema osa Läti, kellele järgneb Daani ja Saksamaa. Peale selle lähevad aga veel võrdlemisi suured hulgad Rootsi, Soome ja Danzigi. Purjeriide sihtturud näivad koonduma Inglise ja Daani peale, kuna eelmistel aastatel enam-vähem ühetaoliselt välja veeti peale selle veel Rootsi, Saksamaale ja Soome. Nähtavasti on siin tegemist müügi agentuuridega, mis Daanis ja Inglismaal asuvad ja juba omalt poolt teiste maade varustamise üle on võtnud.

Villast riidet läheb peaaesjalikult Läti, Leedusse, Soome ja Daani, missugused maad iga aastaga suuremaid summe on võtnud. Lähemad andmed leiduvad toodud kokkuvõtetes (milj. mrk.):

Puuvillane lõng ja niit.	1925. a.	1924. a.	1923. a.
Daani	56,2	14,7	6,2
Danzig	0,4	6,3	5,4
Inglise	2,4	6,9	12,7
Leedu	3,1	1,4	—
Läti	80,3	40,0	35,6
Norra	—	4,5	—
Rootsi	5,6	10,5	4,4
Saksa	527,0	272,7	83,2
Nõuk. Vene	20,4	—	—
Kokku	695,5	364,6	150,0

Puuvillane riie.	1925. a.	1924. a.	1923. a.
Daani	254,7	175,8	153,9
Danzig	25,0	9,2	53,1
Inglise	37,0	—	—
Leedu	7,0	13,3	—
Norra	314,3	284,4	189,5
Soome	35,4	38,3	28,6
Rootsi	75,6	62,2	91,5
Saksa	197,8	104,6	168,0
Nõuk. Vene	35,0	—	—
Kokku	982,3	726,1	700,0

Purjeriie.	1925. a.	1924. a.	1923. a.
Inglise	32,1	46,6	28,7
Daani	38,8	172,0	71,9
Rootsi	7,7	18,1	27,9
Saksa	5,9	14,9	20,1
Soome	6,7	7,5	7,5
Prantsuse	—	16,8	—
Kokku	94,5	284,4	165,0

Villane riie.	1925. a.	1924. a.	1923. a.
Leedu	9,7	3,1	—
Läti	20,2	22,1	10,4
Soome	3,1	4,9	1,7
Daani	4,7	5,2	1,2
Saksa	1,3	9,4	1,4
N. Vene	—	4,3	—
Kokku	42,7	51,7	15,7

Õige laialine ja mitmekesine on Eesti tsemenditurg. Peale Daani, kuhu tsement teatavasti läheb klinkrina poolvalmis kujul ja juba edasi Daani tsemendi nime all, varustab Eesti nähtavasti järjekindlalt Soomet, Rootsi, Norrat, Läti ja Leedu, ning on viimasel kahel aastal selle juure seltsinud Ühisriigid, kui üks suurematest tarvitajatest. Missuguseid muutusi meie välisurgude suhtes tekitab sündikaadi asutamine Eestis ja vastavad rahvusvahelised kokkulepped, mis kuuldavasti olemas on, tuleb ära oodata.

Tsemendi väljavedu

	1925. a.	1924. a.	1923. a.
Leedu	16,1	23,9	5,5
Läti	38,2	43,6	8,6
Norra	6,2	4,5	9,5
Rootsi	40,1	31,7	38,7
Saksa	12,1	2,1	6,6
Soome	23,2	21,9	13,2
Daani	15,0	28,4	4,1
Ühisriigid	42,6	20,3	—
Kokku	193,9	187,7	92,1

Eesti tikkudest läks eelmistel aastatel üle 90% Inglismaale. Rootsi tikustrusti mahinatsioonide tagajärjel rikuti Inglise turg läinud aastal Eesti tikkude jaoks ära. Selle tagajärg paistab ära nähtusest, et tikka püüti saada ka mujale, nimelt Ühisriikidesse ja Soome. Ka siin jääb ära oodata, kuidas tikkude väljavedu trusti kontrolli all edaspidi kujuneb, sest teatavasti on Eesti vabrikud, peale ühe, kõik trusti meelevalle alla sattunud ja korraldab see muidugi väljavedu oma äranägemise järele.

Maksujõuetuks tunnistamisest tulumaksu mittemaksmise pärast.

A. D.

Maksuvalitsuse poolt oli kohtule küsimus lahendada antud, mis ühtlasi huvitav nii juriidiliselt, kui ka tema mõju poolest praktilisele elule, iseäranis aga kaubanduslisele läbikäimisele.

See küsimus formuleeritakse nii: kas võib maksujõuetuks tunnistada isikut, kes ei jõua tulumaksu tasuda.

Rahukogu ja siis ka kohtupalat vastasid selle küsimuse peale eitavalt, põhjendades sellega, et „riigi vastuvaidlemata nõudmiste seaduse“ § 22 järele maksujõuetuks tunnistamine pannude sissenõudmise juures ei ole lubatav.

Riigikohus muutis aga selle palati otsuse ja seletas, et tähendatud § 22 tulumaksu asjades tarvitada ei või ja, järjekult, tulumaksu maksuvõimetuse juures võib järgneda maksujõuetuks tunnistamine üldisel alusel. See otsus on õige lühike, sellepärast on võimalus, täpsuse huvides, teda sõna-sõnalt tuua:

Riigi vastuvaidlemata nõudmiste kohta maksu seaduse (Vene Seaduse kogu XVI köite 2 j.) § 22 keeldub riigi võlgniku kohtusse kulsumisest varanduste suhtes ülekuulamist, kui ka teda maksujõuetuks kuulutamist ainult kahe tingimuse olemasolemisel, nimelt:

1) et võlg on sündinud riigi andmide (подати), pannude (ялгог) ja maksude mittemaksmise tagajärjel, ning

2) et antud võla sissenõudmise kohta on eriti ette nähtud iseäraline seaduses täpselt kindlaksmääratud kord.

Tulumaks ei vasta sugugi veneaegsele „угомысловому“, vaid vastab „подходному налогу“, ja tulumaksu sissenõudmise kord on ette nähtud mitte V. köite § 577, vaid praegu Eesfis maksu „Tulumaksu Seaduse“ nr. 72 (R. T. Nr. 63/64 — 1920. a. mille järele tulumaks sisse nõutakse üldises riigi vastuvaidlemata nõudmiste jaoks seatud korras.

Et aga see üldine kord otsekohe õigustab riigiasutusi, kui nad seda otstarbeko-
haseks loevad, nõuda võlgniku varanduse suhtes ülekuulamist (XVI k. 2 j. § 18) ja
varanduse puudusel võlgniku maksujõuetuks tunnistamist (XVI k. 2 j. § 20) siis ei vasta
ka kohtupalati otsus Tulumaksu Seaduse § 72 ja Vene Seaduste Kogu XVI kõite II Jao
§ 20 ja 23 nõuetele.

Enne, kui asuda selle otsuse hindamisele, ehk õigem, tõestamisele,
et ta õige ei ole, loen tarvilikuks tähelpanu juhtida andmete vähe-
suse peale, millega ta motiveeritud. Seda sellepärast, et seaduse jä-
rele (§ 813 Tsiivil kohtup. sead. ja § 930 Kriminaal kohtup. sead.)
on kohus, kuhu asi on Riigikohtu poolt tagasi saadetud uueks otsus-
tamiseks, kohustatud juriidilise vormi täpse mõiste selgitamisel alluma
Riigikohtu arvamisele. Kaebada sellel alusel tehtud otsuste peale enam
ei saa. Aga peale selle on iga Riigikohtu, kui maa kõrgema kohtu-
asutuse otsus, autoriteetne ja sellepärast jääb kauaks ajaks juhtnõõriks
kohtu-, kui ka administratiiv praksises. Need otsused on kui rahva
juriidilise mõtlemisviisi kasvatajad, näidates neid loogilisi võtteid, mis-
suguste varal võib selgitada vaieldava juriidilise küsimuse täpset
mõistet.

Otsuse kindlalt põhjendatud argumentatsioon on tarvilik sellepä-
rast niihästi, kui lõputulemuse tõestamine ja, kordan, kui tõlgitsemis-
näide. Kus seda ei ole, võtab otsus nagu käsu ilme. Mis on hea
energilisele administraatorile, ei ole aga kuidagi vastuvõetav kohtu-
asutusele.

Sellest küljest on käesolev Riigikohtu otsus nii kaugel soovitavast
täiusest, et tema ümberlükkamine kujuneb väga raskendatuks, sest et
vastuväite s. o. võõra põhjenduste ümberlükkamise asemel, tuleb ette
tuua omad, ilma tarvilise ühendusega vastaspoole tõekspidamistega,
missuguseid võib ainult umbkaudu aimata. Ja sellepärast võtabki
käesolev Riigikohtu otsuse vastu vaidlemine iseseisva otsustamise, aga
mitte ümberlükkamise iseloomu. See otsustamine on järgmine: Riigi
vastuvaidlemata nõudmiste seaduse § 22 sisu kõlab: Selle seaduse
§§ 15 – 21 määrusi ei käsitata mitte andmide, pannude, riigi sisse-
tulekute ja üldse nende nõudmiste juures, milliste määramiseks ja
sissenõudmiseks on ette nähtud seaduses kindlaksmääratud erikord.
Arusaadav, et selle § täpseks mõistmiseks peab tutvunema ka nende
§§ sisuga, millistele ta tugeneb s. o. §§ 15 – 21. Kõik need §§, ühes-
arvatud ka § 22, moodustavad eripeatüki maksustamise seaduses
pealkirjaga „riigi võlgnikkude varanduse otsimisest (розиск).“
Nende paragrahvide seas, mis puutuvad käesolevasse küsimusse, on
§ 20, mis ütleb: „võlgniku seaduses äranäidatud maksujõuetuse tun-

nusmärkide olemasolu korral pöörab riigi- või andministratiivasutus, kui peab (võla) sissenõudmise edukuseks tarvilikuks, määratud korras vastavasse kohtusse, nõudes võlgniku maksujõuetuks tunnistamist üldisel alusel."

See § sunnib tunnistama, et üldse sissenõudmisel riigi vastuvaidlemata asjades maksujõuetuks tunnistamine on lubatav ja terve küsimus seisab ainult selles, missuguseid erandeid sellest üldisest korrast peab silmas eeltoodud § 22.

Põhjustades selle § sõnalisele tekstile, tulen otsusele, et niisuguste erandite all, mis ei luba maksujõuetuks tunnistamist, mõtleb seadusandja andmid, pannud ja riigi sissetulekud (подати, налоги, сборы) ja siis, et mitte kõiki üksikasjaliselt üles lugeda, lisab juure: ja üldse need nõudmised, mille määramiseks ja sissenõudmiseks on ette nähtud seaduses kindlaksmääratud erikord.

Kui § 22 niimoodi aru saada, ehk õigem, nii tema teksti lugeda, siis selgub, et ka tulumaksu juures ei ole maksujõuetuks tunnistamine lubatav. Riigikohus asus aga, nagu tähendatud, vastupidisele seisukohale ja, nagu võib aimata, sellepärast, et grammatiliselt tõlgitses § 22 mitte nii, nagu praegu seda mina tegin. Ta loeb sama § arvatavasti nii: §§ 15 – 21 ei käsitata mitte kõikide andmide, pannude ja riigi sissetulekute (подати, налоги, сборы) juures, vaid ainult nende juures, mille määramiseks ja sissenõudmiseks (производства и пополнения) on ette nähtud seaduses kindlaksmääratud erikord.

Riigikohus, lugedes § 22 nii, tegi järelduse: et tulumaksu sissenõudmiseks seaduses erikorda määratud ei ole, siis tema kohta § 22 ei käi, järjekult, § 20, mis lubab riigi vastuvaidlemata nõudmiste seaduse põhjal maksujõuetuks tunnistamist, võib käsitatud saada selle pannu (налог) mittetasumise puhul.

Nagu selle § lugemine Riigikohtus, nii ka temast tehtud järeldus paistavad mulle ekslikkudena järgmistel alustel: Riigikohtu lugemine ei ole esiteks õige grammatiliselt; kui seadusandja oleks tahtnud § 22 anda selle mõtte, mille annab Riigikohus, siis oleks ta teda järgmiselt väljendanud: „§§ 15 – 21 määruseid ei tarvitata mitte nende andmide, pannude, riigi sissetulekute (подати, налоги, сборы) ja nõudmiste juures, mille määramiseks ja sissenõudmiseks (производства и пополнения) on ette nähtud seaduses kindlaksmääratud erikord." Ainult see sõna „nende“, mis on minu poolt juurepandud sõna „andmide“ ette, oleks võinud selle § tekstile anda selle piirava mõiste, millise temale andis Riigikohus.

Ilma selleta on niisugune piirav tõlgitsemine alusetu. Kui aga siiski anda § 22 see mõiste, mille temale andis Riigikohus s. o., et maksujõuetuks tunnistamine ei ole lubatav ainult pannude (налог) juures, milliste sissenõudmiseks on kindlaksmääratud erikord, siis peab paratamata tunnistama, et üldse panud (налоги), nende sissenõudmise korra järele jagunevad kahte liiki: 1) niisugused, mille sissenõudmiseks on ette nähtud seaduses kindlaksmääratud erikord ja 2) niisugused, mille sissenõudmiseks seda kindlaksmääratud korda ei ole.

Maksvad seadused ei anna aga mingit põhjust sarnaseks jagamiseks. Kui vaatame Seaduste Kogu seda köidet, mis puutub sellesse asjasse (ma ei loe siin ette neid seadusi, sest see võtaks palju ruumi), siis leiame, et iga üksiku pannu (налог) sissenõudmise korra kohta on seal täpsed näpunäited. Terve riigi vastuvaidlemata nõudmiste seaduse 11 peatükk, üheservatud ka § 22 ilmusid 1897 aastal. Kuni selle ajani olid need seadused, mis sellesse peatükki läksid, maksvad mitu aastakümnet ja alles 1897. a. said välja antud eri-seadusena. Sel ajal ja kõigel järgneval, kuni tulumaksu seaduse väljaandmiseni, misugust siis ei olnud isegi eelnõuna, kuulusid otsekoheste maksude alla 1) pannud ja riigi sissetulekud (налоги и сборы), liikumata varalt 2) pannud kaubandusliste ja tööstusliste ettevõtete pealt 3) pannud rahaliste kapitalide pealt ja 4) andmid ja pannud isiku pealt ja 5) pannu korteri pealt. Igaühe nende sissenõudmiseks on seaduses kindlaksmääratud kord. Mis siis niisugusel juhusel seadusandja silmas pidas, pannude suhtes, kui ta oleks § 22 tahtnud anda selle mõiste, mille andis Riigikohus. Kus olid siis niisugused pannud, mille sissenõudmise kord kindlaks polnud määratud. Arusaadav, et sarnaseid ei olnud ja sellepärast minu poolt § 22 lugemine rohkem vastab tema tõelisele mõistele.

Edasi, nagu juba ütlesin, tegi minu arvates, Riigikohus veel teise vea: arvates, et § 22 tarvitamiseks on tarvis, et pannu saaks sisse nõutud erikorras, tunnistas, et tulumaksu sissenõudmiseks niisugust erikorda ei ole kindlaks määratud.

Nagu ma praegu katsun tõestada, ei ole see õige, sest kord, mis on tulumaksu sissenõudmiseks kindlaks määratud, vastab täiesti sellele „erikorrale“, mida Riigikohus ise silmas peab.

Tulumaksu sissenõudmise korras räägib Eesti tulumaksu seaduse § 72. Toon ta sisu sõna-sõnalt: „Maksuvõlglaste nimekirja antakse rentei või yalla- (alevi-) valitsuse poolt politseile, et see viibimata juhiks maksunõudmise esimeses järjes maksuvõlglaste tulude ja liikuva varanduse peale, selle järel liikumata varanduse peale ses korras, mis

riigi vastuvaidlemata nõudmiste jaoks seatud.“ Miks ei ole see siis „kindlaksmääratud erikord,“ mis Riigikohtu arvamisel ainult päästab maksujõuetuks tunnistamisest. Riigikohus vastab: „sellepärast, et § 72 saadab „riigi vastuvaidlemata nõudmiste seaduse“ juure s. o. juba üldises korras. Sellega ei saa nõus olla: § 72 näeb ise sissenõudmise korra ette. Tema mõiste järel, maksuvalitsus oma võimuga ilma kohtu otsuseta politsei kaudu tasub maksualuse varandusest tasumata pannu, esimeses järjekorras tema vallasvarast ja siis kinnisvarast.

See iseenesest on sissenõudmise kord. Edasi räägib § 72 ainult sellest, kuidas peab politsei talitama, kes käesoleval juhusel täidab kohtupristavi aset, sisse nõudes juba erikorras pealepandud nõudmist s. o. kuidas peab ta realiseerima maksualuse vallas- või kinnisvara. Ja § 72 rääkides sellest, kuidas politsei seda peab tegema, ütleb, et politsei on kohustatud käima selle korra järel, mis on ette nähtud „riigi vastuvaidlemata nõudmiste seaduses.“ Iseenesest arusaadav, et siin peetakse silmas neid seaduse määrusi, mis just räägivad niisugustest politsei täidesaatvatest ülesannetest, näituseks §§ 20–47 „üleskirjutamise ja hindamise korras“ §§ 48–57 „üleskirjutust toimivatest isikutest“ jne. jne., aga mitte need, missugustes räägitakse riigiasutuste (maksuvalitsuse?) õigustest. Osalt sellepärast § 72 kuidagi ei või politseile lubada (aga teine osa, nagu öeldud, käsitleb politsei tegevust) maksujõuetuks tunnistamise nõudmist juba sellepärast, et see oleks politsei võimupiiridest üleastumine. Et see just nii on s. t., et Eesti tulumaksu seaduse § 72 riigi vastuvaidlemata nõudmiste seaduse peale juhtides silmas peab ainult neid selle seaduse osasi, mis oleks juhtnõõriks politseile, aga mitte maksuvalitsusele selgub, minu arvates § 72 tekstist, aga see saab veel kindlamaks, kui pöördume Vene tulumaksu seaduse § 160 ja selle seaduse käsitamise instruksiooni § 324 poole, missugused on otsekoheseks allikaks § 72 Eestis. Selles § 324 on öeldud: Politsei, kätte saades § 323 äranäidatud nimekirja, viibimata juhib nõudmise maksuvõlgase (недоимщик) vallasvara ja tulude peale ja siis kinnisvara peale riigivastuvaidlemata nõudmiste seaduse korras. Niisugune tekst ei jäta enam kübetki kahtlust selles, et seaduse põhjal just politsei maksunõudmist juhib, et ta selle põhjal toimib täidesaatvalt, aga ei otsi mitte varandust, niisuguses korras, nagu nägime, võib maksujõuetuks tunnistamise nõudmine esitatud saada, mis ei ole muidugi täidesaatev tegevus.

Eltoodu kinnitab minu arvamist selles, et kuigi lugeda § 22 nii, nagu Riigikohus seda tegi, see § siiski tuleb käsitamisele tulumaksu maksuvõla (недоимка) juures, missugune maksuvõlg sellepärast ei või

enesega kaasa tuua maksujõuetuks tunnistamist. Mitte ainult ettefoodu, ega seaduse üksiku § lugemine ja tõlgitsemine, vaid nende kogu mõiste, kogu sisu kinnitab vastolu selle praktilise, missuguse loob ülalmainitud Riigikohtu otsus ja selle mõtte ning sisu vahel. Maksujõuetuks kuulutamise võib järgneda ainult tõestatud võla maksuvõimetusele (неоплатность долга), ühe ehk teise maksu mittemaksmist ei või aga üldse mitte „võlaks“ nimetada. Vene seadustes, vähemalt terminoloogias, on see vahe kindlalt läbi viidud. Seal ei nimetata kuskil ega kordagi isikut, kes pannud pole tasunud „võlgnikuks“ ja tasumata summat „võlaks“ vaid tarvitatakse kõrvalekaldumata nimetusi „maksuvõlglane“ (недоимщик) „maksuvõlg“ (недоимка). Vene äri- ja tulumaksu seaduse tõlkimisel eesti keelde ei ole aga sellega arvestatud ja sõnad „недоимщик“ ja „недоимка“ on tõlgitud kui „võlg“ ja „võlgnik“, mis ei ole täpne ja missugune asjaolu võis ka mõju avaldada Riigikohtu poolt läbivaadatud küsimusele.

Edasi tarvitatakse seadustes sõna „kreeditor“, iseäranis maksujõuetuse seaduses. Senat paneb seda ümber järjekindlalt sõnaga „võlaandja“ (займодавец) s. o. „kreeditori“ all mõistetakse isikut, kes kellegile midagi võlgu andis ja, arvan et just sellest, et pannu maksuvõlg (недоимка) ei ole võlg tõsisel mõttes, on tingitud see sissenõudmise erikord, missugust käsitatakse iga pannu juures. Senati otsustes on väga kindlaid näiteid selle kohta, olgugi nad kaudsed. Nii on V. S. Üldkogu 1906 a. nr. 23, V. S. Tsiviil departemangu 1905 a. nr. 75 ja 1907 a. nr. 58 otsustes öeldud: pannude, kohustuste, riigi sissetulekute j. n. e. sissenõudmise juures, niisugustest sissenõudmistest tekkivate asjade alluvus oleneb riigi sissetuleku või nõudmise iseloomust, sest riigi sissetuleku või nõudmise iseloomuga on seletatav see tähendus, missuguses tegutseb riikline- või ühiskondline asutus. Kui riigi sissetulekul on pannu iseloom, siis arusaadavalt selle sissenõudja asutus tegutseb kui täidesaatev võim, aga mitte kui riigi varanduse huvide esitaja ja, kui riigi sissetuleku allikaks on lepinguline kokkulepe, siis kuulub poolte õigusline vahekorraldus tsiviil seaduse valdkonda, ehkki riigi sissetulek sisse nõutakse vastuvaidlemata korras.

Viies selle otsustamise põhimõtte meie poolt läbivaadatud küsimuse alusele, peab ütleva: 1) et iga pannu kuulub riigi põhississetulekute liiki, missugust sisse nõudes riikline asutus tegutseb, kui täidesaatev võim, mitte kui asjaosaline pool 2) et ta tegutseb samuti teiste riigi sissetulekute sissenõudmise juures, tingimisel, kui neil on pannu iseloom s. o. kõigil pannudel on ühine põhijoon ja, arvan, nimelt see, et nad on kohustused, aga mitte võlg.

Lõpuks vaadeldes üldse pannude kohta käivat seaduseandlust, peab tunnistama, et seaduseandjal, kes eitab võimalust kõikide seni olemasolevate pannude pärast maksuvõlglast maksujouetuks tunnistada, ei võinud olla mingit põhjust tulumaksu seada eriseisukorda. Mingit iseäralist seaduse karmust selle pannu maksjate kohta ei ole märgata. Just vastupidi, juhusel, kui tulumaksu maksja võltsib, sellest pannust kõrvalhoidmise mõttega, siis teda karistatakse ainult rahatrahviga, misjuures seda trahvi süüdlase maksujouetuse korral tema vabaduse piiramisega ei vahetata (§ 133 ja 136 vene tulumaksu sead.).

Millega siis, niisugusel juhusel, võiks seletada nii karmi abinõu, kui maksujouetuks tunnistamine, mis enesega kaasa toob tuntava õiguste kaotuse?

Või väljaveo kasvamise väljavaated.

N. Kõstner.

Juba kauemat aega käib Eesti ajakirjanduses sulesõda jahutushoone ehitamise ümber. Ühede arvamise järele ähvardab meid lähemal ajal või väljaveo alal täielik katastroof, kui mitte juba käesoleval aastal ilma ajaviitmata uue suure jahutushoone ehitamisele ei asuta, mis pealegi tingimata tuleb ehitada riigi kulul. Teised ei vaidle selle vastu, et jahutushoone varsti ehitama tuleb hakata, kuid hoiatavad liig suure jahutushoone ehitamise eest ja ei pea mitte hädatarvilikuks, et selle alla üle 100 milj. mk. riigi raha viibimata kinni pandaks. Ka valitsuses näikse arvamisid lahku minevat. Põllutöoministeerium sõdib uue suure jahutushoone eest, kuna rahaministeerium küsimuses nähtavasti äraootaval seisukohal asub. Põllutöoministeerium on juba isegi jahutushoone projekti valmis teha lasknud ja paaril korral kinnitanudki. Ehk küll see projekt väljaspool kitsaid põllutöoministeeriumi asjatundjate ringkondi tegelikkude asjatundjate arvates haruldaselt otstarbekohatu on, tehtakse kogu aeg katseid selle projekti alusel, ilma avaliku projektide võistluse väljakuulutamiseta, jahutushoone ehitamisele asuda. Projekti valmistajad ja kaitsjad ei cita, et selle kavatsuse teostamine riigilt mitte üksi suuri kapitaalkulusid, vaid ka ettenähtavaks ajaks iga-aastaseid juuremaksusid jahutushoone eksploateerimiseks nõuab. Nemad kalkuleerivad ainult, et kaudsed tulud, mis uuest jahutushoonest tulevad, nimelt sel teel, et eksporteeritava või väärtus tõuseb, kuhjaga juba eelmisel paaril aastal jahutushoone ehitamisekskulud ära tasuvad. Kõik need kalkulaatsioonid on aga äär-

miselt kõikuvad. Ühel juhtumisel arvatakse või väärtuse tõusu 5% peale, teisel juhtumisel 10% peale, just selle järele, kui optimistlikus meeleolus mingisuguse projekti kaitsja kunagi on.

Jahutushoone projekti tegemisel on kõige tähtsamaks aluseks, millest kalkuleerijad välja lähevad, põllutöoministeeriumi ennustus või väljaveo kasvamise kohta. (V. M. Zarotschentsev: „Külmetusasjandus Eestis ja tema riikline tähtsus,“ „E. M. nr. 4 - 1926; lhk. 128/9.) Selle järele peab või väljavedu Eestist kasvama eelmise aasta vastu: 1926. a. - 60%, 1927. a. - 50%, 1928. a. - 40%, 1929. a. - 30%, 1930. a. - 20%, 1931. a. - 15%, 1932-34. a. - 10% jne. Vastavalt sellele skeemile arvab M. Zarotschentsev väljavedu 1926. a. 11,3 milj. klgr., 1927. a. - 16,8 milj. klgr., 1928. a. - 23,6 milj. klgr. jne. kuni ta 1937 aastaks peab tõusma 66,7 milj. klgrammini ehk, sellele veel igaks juhtumiseks natuke juure lisades, „peaaegu 1.400.000 tünni“ (1.400.000 tünni kaaluvad üle 71 milj. kg. N. K.). Nii siis jõuaksime meie põllutöoministeeriumi arvates kümne aasta jooksul seesuguse või-ekspordi üles ehitada, milleks Daanis kulutati vähemalt üks pikk inimese eluiga.

Peale selle arvestatakse muidugi Nõuk. Vene transiidiga, munade, kala ja liha väljaveo kasvamisega ja tehtakse siis vastavaid oletusi jahutushoone tarviliku suuruse kohta.

Vaieluse hoos minnakse tihti peale ka kaugemale. Nii tõendas üks põllutöoministeeriumi asjatundja, et juba 1928. a. või väljavedu 70.000 tünni maksimaal-kuul tõuseb.

Tuleviku ennustus on alati olnud ja jääbki väga kardetavaks alaks, kuid sellest ei järgne, et neid ennustusi tihti peale hädapärast tarvis teha ei ole. Neid peab aga tegema äärmise ettevaatusega, arvesse võttes kõiki võimalikku tingimisi ja kaasnähtusi. Missugane alus põllutöoministeeriumil on olnud sarnase või väljaveo kasvamise efektiivlütamisel, ei ole meil teada. M. Zarotschentsev teab selle kohta lausuda ainult, et „need oletused põhjenevad reaalarvudel ja on vaevalt kaheldavad“. Nende arvude realiteet seisab meie nägemise järele küll selles, et nemad mingisuguse ettekujutatud valemil järele on kalkuleeritud ja pealegi vigaselt kalkuleeritud, ning trükkida lastud. Muud realiteeti neil ei ole, ega saagi loomulikult enne olla, kui meie vastavasse aastaisse tegelikult ei ole jõudnud ja nad seal ei realiseeru.

Positiivseks aluseks kõigile seesugustele ennustustele võivad olla ainult senised kogemused või produktsiooni ja väljaveo alal, arvesse võttes ühtlasi muidugi ka kõiki teisi tingimisi. Meie või väljavedu on viimastel aastatel kahtlemata väga kiirelt tõusnud. Kui nüüd aga neil

ärvudel täiesti huupi edaspidist tõusu ennustada, siis ei võeta meie arusaamise järele mitte arvesse mõnda väga tähtsat asjaolu. Nimelt ei ole või väljavedu iseenesest mingisugune kõikidest teistest Eesti rahvamajanduse aladest täiesti rippumata nähtus, vaid ta on kõigi nendega lähedalt seotud. 1921. a. kasvas Eesti või väljavedu lõpmata suure profsendi lihtsalt sellepärast, et sõja kestvusel või väljavedu olemas ei olnud, väljaveokeelu tõttu. Järgmistel aastatel, sedamööda, kuidas väljaveo organisatsioon ja piima ümbertöötamise võimalused paranesid, kasvas või väljavedu ka väga kiirelt olemasoleva piima produktiooni ärakasutamise arvel ja mängib sel ajal piima produktiooni juurekasv väljaveo kasvamises võrdlemisi tähtsuseta osa. Sedamööda, kuidas olemasolevast aastasest piimatoodangust ikka suurem osa väljaveo-võiks ümber töötatakse ja välja viiakse, peab paratamatalt varsti tekkima niisugune seisukord, et või väljavedu veel ainult piima produktiooni juurekasvu arvel võib areneda, sest kodune tarvitus ei saa mitte alalõpmata langeda. Asjatundjate poolt tehtud kalkultatsioonid näitavad, et meil viimastel aastatel ümarguselt 420 milj. klgr. piima koduseks tarvituseks on jäänud ja et näiteks 1925. a. 158 milj. klgr. piima ekspordivõi valmistamiseks ära kulub. Võib ju olla, et lähimate aastate jooksul kodune piima tarvitus veel kahaneb ja selle arvel või eksporditõuseb, aga vaevalt võib siin juttu olla väga suurtest hulkadest, kui mitte rahva toitlus selle all otsekohe kannatama ei pea ja muidugi ka töö sigivus tagurpidi minema, mis oma mõju piima produktiooni peale avaldamata ei jäta. Nii tuleb siis juba kõige lähematel aastatel arvestada või ekspordi kasvamisega selle uue piima hulgaga, mis põllumajandus juure produtseerida suudab, ning selle uue produktiooni kasvamisega arvestamisel tuleb eestkäti meele pidada seda põhjanevat seadust, mis kõikide põllumajanduslike nähtuste juures ilmingimata avalikuks tuleb, ja mida nimetatakse langeva produktiiviteedi seaduseks. Mida rohkem teie maa üksuselt tahate produkti saada, mida rohkem teie ühe maaüksuse varal tahate lehma pidada ja mida rohkem igalt lehmal piima saada, seda rohkem tarvitab iga uus saadud üksus kapitali ja tööjõu kulu. Kui teie maale näiteks esimesel aastal puuda väetisainet annate, siis tasub ta selle teile, võib olla, mitmevõrdse, nõuate teie aga maalt ikka uusi ja suuremaid saake, siis ei anna iga järgnev puud väetisainet mitte enam võrdsele esimesele antud väetisaine puudale saaki, vaid vähem, ja tuleb teatud silmapilk, kus teie uue väetise juureandmisega saaki enam suurendada ei suudagi. Kui teie poolnälginud lehma paremini toimita hakkate, siis tasub ta selle esialgu mitmekordselt suurema piimaanniga,

kuid iga järgmine toiduhulk annab väheneva hulga uut piima ja tuleb jällegi silmapilk, kus teie omast lehmast uue toiduanni varal enam tilkagi uut piima juure ei saa.

Pärastsõjaaegsetel aastatel oleme meie seesuguses seisukorras, kus esimesed kapitali ja tööjõu kulud põllumajanduses ennast tõesti eeskujulikult tasusid, niivõrd eeskujulikult, et üks agronoom tõendama tõttas: põllumajandus olla see ainus ala, mis võib tarvitada kasuga praegust äärmiselt kõrgehinnalist kapitali, mis pärast see kapital ka põllumajandusse tulla juhtida. Kuid juba praegu oleme meie seesuguses seisukorras, et põllumajandusele tarvilikuks peetakse kapitali anda palju odavama protsendiga kui seda nõutakse mõnede arvates lootuseta surmale pühendatud tööstuselt. Andes põllumajanduslikka laenusid 6%, põhjendatakse seda tegu sellega, et põllumajandus kõrgemaid protsenta kanda ei suuda. Kas see põhjendus praegustele oludele vastab, või on siin tegemist asjalooaga, et põllumajanduslikud huvid, toetudes oma poliitilisele ülekaalule, omale lihtsalt soodsamaid krediidi tingimisi välja nõuavad, on ise küsimus, kuid kahtlemata õige on, et põllumajanduses kapitali tasuvus seda-mööda iga aastaga langeb, mida intensiivsemalt põldu ära kasutatakse, ja ühtlasi põllumajanduslik produkt iga aastaga ettevõtjale omale rohkem maksuma läheb.

Kui nüüd sellelt seisukohalt meie piimatoodangu kasvamist hakata hindama, siis on iseenesest arusaadav, et need ennustatud 60, 50 ja 40% piimatoodangu juurekasvust peavad iga aastaga nõudma palju kõrgema protsendi kapitali ja tööjõu juurekasvu põllumajanduses ja meie piimaüksused ikka rohkem ja rohkem maksuma minema. Piimaüksuste omahinna kasvamisel on aga teatud piir, ning see piir seisab selles, et ilmaturul võihinna tõusu lähematel aastatel mitte ette näha ei ole, vaid ennem tuleb karta või produktsiooni suurenemist ja ühenduses sellega hindade langemist. Austraalia saadab, toetades odavale produktsioonile täiesti uuel ja väljakurnamata maal, iga aastaga ikka suuremad hulgad turule ja tema konkurent annab ennast teravalt tunda. Sedasama teed läheb Kanada. Siber saatis juba enne sõda tähtsad hulgad võid turule, produtseerides seda samuti samadel põhjustel odavalt. Ka Siber tuleb paratamatalt varem ehk hiljem oma võiga jälle turule. Nende ekstensiiv põllumajandusega maadega võistlemiseks on Eesti võrdlemisi intensiiv põllupidamisel suured raskused ja võib võistlust välja kannatada ainult teatud piirini, toetudes oma või kõrge kvaliteedile ja müügituru lähedusele.

Nii näib Eesti piima produktsiooni kasvamine geomeetrilises progressioonis absoluutselt võimatu olevat, sest et tema eellingimiseks on

või hinna tõus, mida aga ka kõige julgemgi asjatundja lähema tuleviku jaoks ette kuulutada ei julge.

Agas juba ammu enne, kui ilmaturu hind või produktsiooni edaspidist kasvamist Eestis takistama hakkab, hakkab seda takistama hoopis teine fakt, nimelt kapitali puudus. Eeltoodud põhjustel peab Eesti põllumajanduses kapitali juurekasv iga aastaga aeglasemaks jääma, sest intensiivsema majandamise tagajärjel tõuseb põllusaaduste omahind ja kui see kapital põllumajandusse mahutatakse, siis peab saadava produkti hulk veel aeglasemalt kasvama. Kujutame enesele ainult ette, mis maksaks see lehmade hulk, mis 1937. a. peaks andma 66,7 milj. klgr. väljaveovõid. See või hulk vastaks ümarguselt 1.670.000.000 klgr. piimale. Kui sellest praegu juba olemasolev eksportivõi valmistamiseks järelejääv piima hulk, nimelt 158.000.000 klgr. piima maha arvata, siis peaks meil aastal 1937. uusi lehmi olema 1.512.000.000 klgr. piima saamiseks. Kui oletada, et seda meie praeguse piimaanniga lehmad peaks andma, kelle keskmist toodangut hinnatakse 1.600 klgr. peale aastas, siis peaks meil olema ümarguselt 950.000 uut lehma. Võttes lehma keskmiseks hinnaks Mk. 20.000, oleks ainult nende uute lehmade väärtus 19.000.000.000 mk. Siia juure tuleks arvata kapital, mis tarvis läheks, et neile 950.000 lehmale toitu muretseda, sest ei tohi ära unustada, et need lehmad, juure arvatud ka juba praegu olemasolevad 361.000 lehma, tarvitaks ümarguselt neli korda rohkem toitu kui seda praegu põllumees omast maast saab, ning jätame meie asjatundjate agronoomide välja arvata, kui palju seks otstarbeks maasse miljarde tuleks mahutada. Neile lehmadele on tarvis aga ka uusi lautasid, ning nende lehmade piima ümber töötamiseks tuleb luua hulk uusi piimatalitusi: kui need miljardid kõik kokku arvata, siis peaks lgale lapsele päevaselge olema, et Eesti põllumajandusel lähema 10 aasta jooksul seesuguseid miljarde kusa-gilt võtta ei ole ja et ta ka neid mahutada ei saa, kui nad käepärast oleksid, sest nad ei suudaks ennast ära tasuda. Meile võidakse vastata, et niisugust suurt loomakarja ennustatud või ekspordi jaoks tarvis ei ole, sest lehmade piimaand kasvab. Ei tohi aga unustada, et lehmade hind veel kiiremini kasvab kui nende piimaand, sest Eesti põllumehed tulid alles hiljuti Daanist tagasi ja jutustasid neist kohutavatest arvudest, mis Daanis piimalehmad maksavad, ja sellepärast tuleks, Daani lehmi arvesse võttes, meie miljardidele veel uued miljardid juure arvata. Nii peab kõikide nende arutuste põhjal otsusele tulema, et meie piima produktsioon küll kuidagi moodi niisuguses progressioonis kasvada ei või, nagu seda põllutöoministeeriumi asja-

tundjad ennustavad. Pärast esimesi organisatsiooniaastaid, kus peaaegjalikult olemasolevat piima ekspordiks ära kasutati, peab arenemine palju aeglasemaks jääma, ning seda rohkem, mida kaugemale tulevikku. Kõige rohkem, mis meie ennustada võiksime, oleks sirgjooneline kasvamine, see tähendab, et igaaastane juurekasv keskmiselt eelmise aasta juurekasvu suurune oleks. Siin ei aita kõige vähematki ka need kalkultatsioonid, mida võidaks teha praeguse piimaanni kasvamise kohta ühe lehma pealt. Kontrollühisuste andmete järele andis üks lehm keskmiselt päevas naeltes:

1922. a.	1923. a.	1924. a.	1925. a.
11,8	12,3	13,0	14,9

See annab protsendilise juurekasvu vastavalt 4,2, 5,7, 14,6, ehk keskmise juurekasvu 8,1%. Olgugi, et siin piimaand iga aastaga ikka kiiremalt on kasvanud, ei tohi unustada, et ka karjade toitmise ja parandamise asjus meie esimesi korraldavaid samme astume, kus kapital ennast tõesti hästi tasub ja niipea, kui need esimesed sammud läbi on, peab piimaand palju aeglasemalt tõusma hakkama. Asjatundjad peavad siiski võimalikuks piimaanni kasvu lähemal aastail umbes 5% võrra aastas. Mitu aastat niisugune 5%-line kasv kesta võib, jätame muidugi otsustamata. Peame ainult meeles, et Daanis aastatel 1909/1913 keskmine lehma piimaand oli 2594 liitrit, missuguse anni Eesti lehmad 5% kasvu juures 10 aastaga kätte saaks ja 8% kasvu juures isegi 6½ aasta jooksul.

Kas seesugune oletus ei ole mitte liig optimistlik?

Lehmade arv on statistika keskbüroo andmete põhjal kasvanud 1920. aastast saadik keskmiselt samuti 8,1% aastas, kuid see kasvamine võib väga võimalikult olla puht-statistiline, sest 1920. a. võis üleskirjutus olla ainult väga puudulik, kuna ta 1925. a. korralikumalt läbi viidi. Sellepärast oleks 8% karjade juurekasvu ennustamine lähemal aastail õige ettevaatamata. Siiski peavad asjatundjad võimalikuks, et karjad lähemate aastate jooksul kaks protsenti aastas arvuliselt juure kasvavad. Kui palju see ennustus täide läheb, jääb muidugi tuleviku otsustada, igatahes on ta enam optimistlik kui pessimistlik. Nende kahe protsendi põhjal, nimelt 5%-lise piimaanni juurekasvu ja 2%-lise karjade juurekasvu alusel võib lähemate aastate või ekspordi kasvomit umbkaudselt ette kalkuleerida.

Kuid see kalkultatsioon, kui puhtgeomeetriline, peab kahtlemata juba lähema nelja, viie aasta pärast liig optimistlikeks ja niihästi karjade juurekasv kui ka nende piimaanni kasvamine aeglasemaks mi-

nema. Kõige kindlamaks aluseks, mille põhjal tuleviku ennustusi ette võetakse ja mis enamajao tõsiste ehituskavade aluseks on, on sirgjooneline kasvamine, tuletatud senistest kasvamise andmetest puhtstatistiliselt korrelatsiooni teooria põhjal. Aluseks võttes meie seniseid väljaveo andmeid 5 aasta jooksul ja kalkuleerides või väljaveo korrelatsiooni koeffitsient ajaga, saame $r = 0,9595$, millest järgneb või ekspordi (y) sirgjooneline kasvamine valemi järel $y = 1482.3x - 344$; kus y on või ekspord ja x - aastad, mis möödunud 1921 a. saadik. Selle põhjal saame või ekspordi teoreetilise sirgjoonelise kasvamise järgmistes summades, millele tegelikud kasvamisest võrdluseks juure on lisatud.

Või ekspordi tonnides.

	Tegelik.	Kalkuleeritud.
1921.	128	344
1922.	990	1138
1923.	2347	2621
1924.	3187	4103
1925.	6445	5585

Kuna korrelatsioon aja ja ekspordi vahel õige kõrge on, siis on ka viga, mis seesuguse sirgjoonelise ennustuse juures tekib, võrdlemisi väikse ulatusega.

Keskmine kvadraatiline kõrvalekaldumine sellest sirgjoonest on: $S_y = \sigma_y \sqrt{1-r^2} = 2184 \sqrt{1-(0.9595)^2} = 590$, kus σ_y on keskmine või väljaveo kvadraatiline kõrvalekaldumine. Võttes selle vea kolmekordselt, saame võimaluse, et või väljavedu kolmekordse kvadraatilise vea piiridest kõrvale kaldub, alla 0.003. Tegelikult ei tule ka niisugust kõrvalekaldumist senistel 5 aastal ette ja võib sellepärast oletada, et väljaveo kõikumine neist piiridest üle ei lähe. Tuleviku jaoks ei või muidugi oletada, et kõikumine samades piirides sünniks ja kui need piirid seniste viie aasta jaoks kui faktiliselt tõestatud võtta, ning sellega nende võimalus = 1, siis oleks nende edaspidine võimalus iga järgneva aasta kohta Bayes'i teoreemi põhjal $6/7$, $6/8$, $6/9$ ja kümne aasta pärast oleks võimalus, et kõikumised samadesse piiridesse jäävad, ainult veel $6/10$ esialgsest võimalusest, mis meie lihtsuse pärast võtsime = 1. Kui kõikumiste piiride võimalikkus peab sama suureks jääma, tuleb vastupidises proportsis neile murdudele neid piire laiendada. Sel moel kasvavad kõikumiste piirid absoluutselt aasta-aastalt kuni nad 1935 aastaks tõusevad ± 4700 tonnini.

Vastavalt neile oletustele on joonistatud kõrvalolev diagramm, kuhu on kantud murtud joonena või väljaveo arenemine aastatel 1921—1925 ning selle põhjal kalkuleeritud regressiooni joon joonista-

tud, mis kujutab või väljaveo võimalikku edaspidist arenemist, oletades muidugi, et see sirgjooneliselt sünnib. Joontega varjundatud pind kahelpool regressiooni joont kujutab enesest võimalikka tegeliku ekspordi kõrvalekaldumise piire sellest joonest. Kui nüüd regressiooni joon võtta kui kõige võimalikum ekspordi kasvamise suun, siis saaksime 1935. a. või väljaveo ümarguselt 20.600 tonni, kusjuures kõrvalekaldumise amplituud, millest tegelik eksporditõrge üle ega alla ei peaks olema, oleks ümarguselt 25.000 ja 16.000 tonni. 1930. a. oleks vastav kõige võimalikum eksporditõrge ümarguselt 13.200 tonni võimalikkude kõrvalekaldumistega 16.000 tonni — 10.000 tonni jne. Samale diagrammile on kantud veel kaks või ekspordi kasvamise ennustust. Katkestatud joon kujutab enesest põllutöministeeriumi ennustust, mille järele või väljavedu 1935. aastaks peab kasvama 60.000 tonnini ning 1930. aastaks 37.000 tonnini, nii siis tublisti kolm korda rohkem kui teooria seda oletada lubab. Punktiirjoonena on märgitud ennustus, mis põhjeneb arvamusel, et lehmade arv Eestis lähema kümne aasta jooksul keskmiselt kasvab 2% aastas ja iga üksiku lehma piimatoodang 5% aastas. Nagu näeme, läheb see joon meie poolt kalkuleeritud võimalikkuse

piiridest välja 1932. aastal ja muutub ta sealt peale väga kahtlaseks, mis ka arusaadav, kui eelmisi arutusi viljakuse langemise seaduse asjus meeles pidada. Jäädes võimalikkuse teooria piiridesse, võiks küll julgesti vähemalt miljon ühe vastu kihla vedada, et meie või väljavedu 1935. aastaks 60.000 tonnini ei tõuse ja selsamal määral võiks muidugi ka kihla vedada, et jahutushoone ehitamisel aluseks on võetud ebareaalsed arvud. Kogu meie kalkulatsioon ei taha mitte olla mingisugune prohvetlik ettekuulutus tulevastest asjadest, vaid tahab ainult väikseks näiteks olla selle kohta, kuidas reaalsete arvudega opereerides ennustusi teha tuleb, ning oleksime meie esimesed rõõmustama, kui tõesti Eesti või väljavedu järgneval kümnel aastal mitte ei liiguks diagrammil varjundatud pinnal, vaid läheks põllutöoministeeriumi poolt ettekirjutatud joont mööda.

Meie kütteküsimus ja selle senised lahendamise viisid. (Järg)

M. Raud.

Kuidas on lugu põlevkivi kütteinena saadaaval olemisega?

Eesti põlevkivi tagavarad on võrdlemisi õige suured. Ühe ruut-sülla põlevkivi sisaldava maa-ala pealt saadakse ümarguselt 500 puuda põlevkivi. Rakverest üle Jõhvi Naroova jõeni läbiuuritud ja põlevkivi leitud maa-ala suurus ulatab üle 3.000 ruutversta, seega on kogu kindlakstehtud põlevkivi tagavarad Eestis üle 375.000 miljoni puuda.

Ehk küll põlevkivi kütteinena tarvitusele võtmise teostamiseks alles ilmasõja kolmandal aastal esimesi tegelikku katseid tegema hakati, töötavad meil Eestis põlevkivi väljakaevamise alal juba neli iseseisvat ettevõtet, kes 1925. a. jooksul järgmisel arvul põlevkivi turule saatsid:

1. Riigi Põlevkivitööstuse Kohtla ja Kukuruse kaevandused	16,0 milj. puuda.
2. „Eesti-Kiviõli“ a/ü	1,5 „ „
3. „Esth. Oil Development Syndicate Ltd“.	0,5 „ „
4. A/S. „Kütte-Jõud“	1,0 „ „

Kokku 1925. a. jooksul ümarguselt 19 miljoni puuda põlevkivi.

Käesoleva 1926. a. celpool nimetatud nelja töötava põlevkivi kaevanduste kogu aastane toodang on üle 30 milj. puuda ette nähtud.

Võib kindlasti ütelda, et kui tegelikud turunõudmised 1926. aasta jooksul põlevkivi järele kuni 30 milj. puudani aastas tõusma peaksid,

siis seda hulka need eelpoolnimetatud neli tööstust põlevkivi kaevamise alal ka tõelikult anda võivad. Nõndasama kindla tõena võime oletada, et need neli kaevandust oma toodangut järgnevatel aastatel sedavõrd suurendada suudavad, et iga aastaga kasvavat põlevkivi tarvitamist rahuldada kuni kogu meie tööstuse ja raudtee täieliku üleminekuni põlevkivi-küttele peale.

Põlevkivi kaevanduse sisseseade, mis aastas 20 — 25 miljoni puuda põlevkivi välja annab, läheb 200—250 miljoni Eestimarka maksma. Niisuguse tööstuse ärikapital ei pruugi üle 30—40 milj. marga tõusta.

Nii ei ole siis põlevkivi, saadaolemise seisukohalt vaadates, ei praegu ei ka tulevikus ühtegi takistust selleks, et meie raudteed ja kogu meie tööstus põlevkivi kütteinena tarvitusele võtaks.

Turba tagavarad Eestis on ligi kaheksa korda uuri- mistega kindlaks tehtud põlevkivi tagavaradest vähemad, sellest hoolimata, et tervelt 14,7 % kogu Eesti riigi pindalast turbarabad oma alla võtavad. Riigi Turbatööstuse juhatuse esimehe, mäeinsener A. Kink'i kirjutusest „Turvas ja turbatööstus“, mis avaldatud Haridusministeeriumi kirjastusel käesoleval aastal ilmunud koguteoses „Eesti — maa, rahvas, kultuur“ lehekülj 547—586, on näha, et ilma väikeste, alla 20 hektari suuruste rabade pindala arvesse võtmata, Eestis kokku 676.800 hektari turbarabasid on, millede turbakihi paksuseks 4 m. peetakse. Arvestades asjaoluga, et tooresturba massist peale kuivatamist veel ainult 1/10 järele jääb, saame 2.707 milj. kantmeetrit, ümarguselt 800 milj. tonni, ehk 48.000 milj. puuda õhukuiva turvaast kogu Eesti kohta. Meie praegune raudteede ja tööstuse kütetarvidus turba peale arvatult on 46 milj. puuda aastas, seega jätkuks olemasolevaid turbatagavarasid praeguse kütetarbe rahuldamiseks enam kui 1000 aastaks, iga-aastane loomulik turba juurekasv veel arvamata.

Hoolimata sellest, et meil nii rikkalikud ja igal pool nii kergesti kättesaadavad turbarabad olemas, ei ole meie tegelik turba valmistamine, samuti ka selle tarvitamine kütteks meie tööstuses ja raudteedel senini kuigi suur olnud.

Pressturba valmistamise alal töötavad meil praegu järgmised riigi- ja eraturbatööstused:

Järjekorra Nr	Tööstuse nimetus.	Turba presside arv.	Võimalik aasta toodang kantsüldades.
1.	Riigi Turbatööstus		
	a) Ellamaal	16	10.000
	b) Lavasaarel — turbapressid ja baggermasinaid	6)	4.000
	2)		
	c) Arukülas	3	1.600
2.	Harku Turbatööstus	3	1.800
3.	Ulila Turbatööstus	3	1.800
4.	Sindi vabriku turbatööstus	7	3.000
5.	Kreenholmi turbatööstus	2	1.200
6.	Tallinna linna turbatööstus	4	2.800
7.	O/ü. Lehtse turbatööstus	5	3.000
8.	Pääsküla turbatööstus	2	800
9.	Viljandi linna turbatööstus	2	800
10.	Järvamaa turbaühing	2	1.000

Neist on kaks esimest tööstust riigi omad, kes 28 pressi ja 2 baggermasinaga aastas kuni 17.000 kantsülda õhukuiva turvast valmistada võivad, ja 8 viimast oma 27 turbapressiga on kogukonna ja era-turbatööstused, kelle aastane turbatoodang kuni 14.000 kantsüllani ulatada võib.

Nii võivad siis meie riigi- ja era-turbatööstused kokku oma praeguste sisseseadetega kuni 6 miljoni puuda õhukuiva pressturvast välja töötada. Tegelik toodang oleneb väga ilmastikust ära ja on harilikult keskmiselt teoreetilisest toodangust vähem. Andmete puudusel ei ole võimalik Eesti turbatööstuse tegelikkude toodangute üle täpseid arvusid tuua.

Eelpooltoodud tabelitest (vaata Eesti Maj. Nr. 5 — 1926 a. lhk. 155 ja 156) turba tarvituse üle küttena meie tööstuses ja raudteedel kokkuvõtet tehes näeme, et meie turvast neil aladel järgmisel hulgal tarvitanud oleme:

1921 aastal	3.919.108 puuda
1922 „	3.172.936 „
1923 „	1.836.589 „
1924 „	4.744.125 „

Kokku: 13.672.758 puuda, seega keskmiselt aastas natuke üle 3% miljoni puuda, ehk ainult 7,5% kogu meie tööstuse ja raudteede küttetarvitusest. Kogu turbatoodang sel ajal oli muidugi suurem, sest osa turvast läks linna elanikkudele kütteks. Ka ei ole viimasel ajal uute turbatööstuste ellutär-

kamistest enam midagi kuulda olnud, kuna otse selle vastu, mitmed olemasolevad tööstused, nagu: Kunda – Arus, Kiltis, Einmannis, Rakkas ja Püssis oma senise tegevuse muutunud kütteenainete turu tõttu on lõpetanud.

Ühe Koppel-Anrepi süsteemilise elevaator-turbapressiga, missugune tüüp meil peaaesjalikult tarvitusel, võidakse aastas kuni 500 kant-sülda, ehk keskmiselt 100.000 puuda õhukuiva pressturvast välja töö-tada. Ühe niisuguse pressiga turbatööstuse sisseseadmine ühes trans-porttööri, lokomobiili ehk elektromootori, turba laialiveo- ja väljaveo- teedega, tööliste maja ja muu tarvilise sisseseadega maksis kolm-neli aastat tagasi 3–4 miljoni, kuna niisugust tööstust praegu juba 2–3 milj. margaga käima panna võidakse. Ühe pressiga töötava turba- tööstuse ärikapital peab vähemalt üks miljon marka suur olema, sest tööliste palgad ja masinate küte ja õlid teevad oma 10 marka ühe puuda õhukuiva turba peale välja.

Kui meie nüüd tahaksime oma tööstust ja raudteid ainult turba- kütte peale üle viia, siis peaksime meie oma praegu olemasolevate turbatööstuste 6 miljoni puudalist aastatoodangut 40 milj. puuda võrra suurendama ja selleks tervelt 400 uut Koppel-Anrepi süsteemilist turbapressi tööle panema, mis meilt 800 – 1200 milj. marka sisseseadmise kulused ja 400 milj. ärikapitali, kokku ümarguselt tervelt 1½ miljardi margas suuruses kulude tegemist nõuaks.

Nii siis turbakütet tema saadaolemise seisukohalt vaadates võime kõige paremal juhtumisel ainult 6 miljoni puuda pressturba saadaolemisega aasta kohta arvestada.

Meie võime oma praegust keskmist turba tarvitamise protsenti meie tööstuses ja raudteedel 7,5 % pealt 12 % peale tõsta. Iga uue üle kuue miljoni puuda turbakütte tarvitamisele võtmise nõuab meilt kümnete miljonite kaupa uute kapitalide mahutamist turbatöös- tuste sisse.

Mis puutub põlevkivi-õli saadaolemis sse, siis töötab meil Eestis seni ainult üks õlivabrik, ja nimelt Riigi Põlevkivitööstuse oma Kohtlas, mis päevas kuni 2000 puuda tooresõli annab.

Teised kaks, „Kiviõli A/s.“ põlevkivist õliajamise vabrik Püssis ja „Esth. Oil Development Syndicate Ltd.“ vabrik, Vanamõisas, on seni ainult katsete otstarbeks katkeliselt töötades õlisid ajanud, viimasel ajal aga pikemat aega juba päriselt seisnud, nii et nende kahe vabriku õlide turule ilmunisega praegu arvestada ei saa.

Ehk küll õlikütte peale üleminekust, olgu see põlev-

kivi tooresõli või sisseveetav nahvta, meie raudteedel ja tööstuses ülepea juttugi olla ei või seni kaua, kuni meie jõumasinateks aurumasinad jäävad ja seda puhtökonomilistel põhjustel, mille juures edaspidi lähemalt peatame, vaatame siiski, kui suurt kapitalide mahutamist see meilt nõuaks, kui meie praeguse aastase küttestarvitus, s. o. 15 miljoni puuda tooresõli oma põlevkivist välja ajaksime.

Üks õlivabrik, mis 24 tunni jooksul 12.000 puuda põlevkivi läbi destilleerib ja 2000 puuda tooresõli annab, läheb ümarguselt ühes ärikapitaliga 200.000 miljoni Eesti marka maksma.

Vabriku töötamise ajaks aastas võtame 300 päeva, kuna 65 päeva vabriku remondi ja puhastuse peale arvame ära kuluvat. Seega tuleks meil 15 miljoni puuda tooresõli saamiseks 25 vabrikut iga üks 600.000 puudase aastase õlitoodanguga ülesse ehitada ja nende sisseade ja ärikapitaliks kokku 5 miljardi Eesti marka ära tarvitada. Põlevkivi hulk, mis tarvilik iga aasta 15 miljoni puuda tooresõli saamiseks, ulatab 90 miljoni puudani aastas, missuguse hulga põlevkivi väljakaevamiseks tarvisminevate kaevanduste sisseade ja ärikapitaliks eelpooltoodud andmete järele omakorda ümarguselt üks miljard Eesti marka tarvis läheb.

Nii nõuaks meie raudteedele ja tööstusele kütte muretsemine põlevkivi tooresõli näol veel neli korda suuremat kapitali mahutamist kui turbaküttega varustuse puhul. Praegune kohila õlivabrik suudab ainult 4% kogu meie raudteede ja tööstuse aastasest küttestarvidusest rahuldada.

Mis puutub Eestisse sisseveetava kivisõe ja nahvta, siis tähendan siinkohal ainult nõnda palju, et neid kütteinena tarvitusele võtmiseks nende saadaolemise seisukohalt vaadates ühtegi takistust ei ole.

Seega lõpetan meil Eestis tarvitusel olevate kütteinete vaatluse nende saadaval olemise seisukohalt.

Mis puutub nelja kodumaa kütteinena — puu, põlevkivi, turba ja põlevkivi-õli — tarvilisel hulgal olemisse, siis nägime: 1) küttepuid meie metsad meie tööstusele ja raudteedele anda ei suuda; 2) praegu olemas-olevate sisseadetega kütteinete muretsemise alal võime oma raudteede ja tööstuse praegusest küttestarvidusest rahuldada

põlevkiviga 65%

turbaga 15%

põlevkivi-õliga. 4%

Kokku: 84%

3) Meie võime kõige nende kolme kütteinena, põlevkivi, turba ja

põlevkivi-õli aastast toodangut nende tagavarade seisukohast vaadates suurendada kuni meie tööstuse ja raudteede täieliku rahuldamiseni iga ühe kütteeniga üksikult, kui meie veel paigutame olemasolevate tööstuste suurendamiseks

põlevkivi tööstuse sisse	170 miljoni	
turba-tööstuse sisse	1.500	„
põlevkivi-õli tööstuse sisse	6.000	„ Emka.

(Järgneb)

Meie viina- ja likööri-tööstuse seisukorra üle.

V. B.

Viimaste aastate kogemused on kahilemata näidanud, et meie viina- ja likööri-tööstus ei ole kaugeltki selles normaal seisukorras, milles ta oleks võinud ja pidanud olema; et ta arenemine ei ole edenenud selles suunas, mis oleks annud talle kindla tuleviku ja väärilise koha ilmaturul. Meie maa oli juba vanasti suur piirituse valmistaja; aastate jooksul sel alal ettevõetud uuenduste ja täienduste tõttu, nii tehnilisest küljest, kui ka tooresainete laialdase ja otstarbekohase produtseerimise kaudu kartulikasvatuse alal, võitis Eesti juba 50 a. tagasi täiesti eesõigustatud seisukoha piirituse ilmaturul. Oma kõrge häduse tõttu hinnati Eesti piiritust enne sõda välisturul Hamburgis, Hollandis ja Londonis kõrgemalt, kui teiste maade piiritust. Sõda oma raskete järeldestega, paljude uute riikide tekkimine ja nii uute kui ka vanade riikide püüded kindlustada oma majanduslist ja rahalist seisukorda kõrgete fiskaaltollide ja keelude abil, kõik need asjaolud võtsid meie piirituselt tema senised turud.

Eesti oli ja jääb põllumajanduslikeks maaks. Kliima ja maapinna iseloomu poolest oleme sunnitud kõiki jõudu koondama piimasaaduste produtseerimisele ja kartuli kasvatusele, ilma milleta on üldse võimata intensiivne põllumajapidamine lahjal, liivasel maapinnal. See asjaolu ja selle majandusline tähtsus on niivõrd tuffav Lääne-Euroopas, et näiteks, Saksamaal piirituse monopol ei ole vähendanud valmistatava piirituse kvantumi, vaatamata piirituse üleproduktsooni peale, millepärast Saksa valitsus püüab suurendada piirituse tarvitamist tehnilisteks otstarvedeks, müües seda 1/3 oma hinnast. Piimasaadused ja piiritus on meie majanduslike heakorra aluseks ja nende saaduste produtseerimisest ja odavusest on tingitud terve rahva heakäekäik.

Kuid sõjal ja tema järel dustel oli ka oma hää mõju: ta sundis ettevõtlikkusele, sundis otsima teid, kuidas töötada toorest piiritust ümber kõrgema väärtusega valmisproduktideks. Selle tagajärjel tekkis viina- ja likööritööstus. Selge on, et sarnastel tingimistel peaksid selle uuesti võrsunud tööstuse hädad ja puudused valitsusele eraldi lähedal olema, peaksid tõmbama oma peale valitsuse ja riigikogu täit tähelepanu, eraldi ses suunas, kus on märgata takistusi selle tööstuse edenemises, paranemises ja odavnemises ehk kõrvalekaldumist oma peaülesannetest s. o. oma piirituse võimalikult kõige paremast ja otstarbekohasemast ära kasutamistest ja välisturul temale endise seisukoha tagasivõitmisest, kust teda välja paiskasid sõja olud. Sarnase eesmärgi kättesaamiseks on otstarbekohane, et piirituse väljavedu mitte tooresainena, vaid valmisproduktidena viina ja likööri näol sünniks, mis oleks esimese järgu tähtsusega aine riiklises kaubabilansis ning tuntavaks riigi sissetuleku allikaks.

Valitsuse ja seaduseandjate püüded peaksid olema juhitud igasuguse tööstuse edendamiseks, mille aluseks on toore piirituse ümber töötamine, eriti viina ja likööritööstuse toetamiseks. Kuid tegelik elu ja meie seadusandlus ei kinnita ülaltoodud väidet, — otse selle vastu, on näha vastupidist politikat, s. o. püütakse kinni hoida piiritust sisemaal, ei pöörata mingisugust tähelepanu viina- ja likööritööstuse arenemise ja täienemise peale. Parem juhul võib meie majanduspoliitikat sel alal nimetada indifferentseks. Nii on kõige pealt viina ja likööri väljavedu keelatud ja võimaldatakse seda ainult iseäralise igakordse rahaministri loaga. Nii tähtsuseti, kui see hulk ka ei oleks, näiteks kas või 1/100 pange, mis kaubaproovina väljamaale saadetakse, peab muretsema rahaministri loa. Teiseks on väljavedu lubatud ainult Tallinna tolliameti kaudu. Seaduseandjate mittevastutellikkust viina ja likööride väljaveo suhtes iseloomustab veel see, et kõikide paberite pealt, mis puutuvad viina ja likööride väljaveosse, on tempelmaks kõrgendatud viiekordseks.

Viina- ja likööritööstuse saaduste vedu sisemaal on sama keeruleine. See on lubatud ainult teatud kvantumis (mitte alla 1 pange). Iga saadetis peab varustatud olema iseäralise kaaskirjaga ja peab sündima täpselt äramääratud korra järele. Kõige väiksem kõrvalekaldumine neist keerulistest ja kitsendavatest määrustest toob enesega kaasa tuntava trahvi. Et valmisproduktide väljaveo teel osalt tagasi saada väljamaalt sisseveetud tooresainete pealt maksetud tollimakse, selleks ei ole mingisuguseid kergendusi ette nähtud, välja arvatud ainult konjak, arak ja rumm. Ühe sõnaga, mitmesugused seadused ettenähtud kit-

sendused üksikult ei näi olema niivõrd kitsendavad, kuid nad on väiklased ja kokkuvõetult takistavad suuresti viina- ja likööri-tööstuse edu ja tõendavad, kui mitte just valitsuse vaenulikkust, siis igatahes täielist ükskõiksust teatud rahvamajanduse tööstusharu vastu, mis oleks kahtlemata võinud olla suureks teguriks riiklise jõukuse alal.

Suurema sisulise tähtsusega selles suhtes on rida teistsuguseid asjaolusid. Kõige pealt on arusaamata, miks riik, kui ainuõiguslik piirituse müüja, müüb viimast mitmesuguste hindadega. Vaadeldes riiklist piiritusemüüki, näeme, et tarvitaja maksab piirituse kraadi eest ühel juhusel 55 mk., teisel 44 mk. ja kolmandal – 27 mk., ehk teiste sõnadega: riigi kasuks tuleb esimesel juhusel 5225 mk. pangest, teisel – 4560 mk. ja kolmandal 2727 mk. Millega on õigustatud sarnane tuntav hindade vahe? Viina- ja likööri-tööstusele müüakse riigi poolt piiritust, hinnaga 30 mk. kraad, s. o.

1 pang 95° à 30.–mk. 2850 mk.

Ühest pangest 95° piiritusest tuleb välja keskmise kangusega 40° viina 2,375 pange, mille pealt võetakse aktsiisimaksu panderollide näol Mk. 1000.– pange pealt, s. o. 2375. —

1 pang tuleb maksuma 5225 mk

Sel viisil saab riik 1° piirituse eest $\frac{5225}{95}$ 55 „

2) Otsekohene riiklik piiritusemüük rahvale sünnib hinnaga 4560.–mk. pang ehk 1° 48 „

3) Riiklist 40° viina müüakse hinnaga 41 mk. kraad 95° pange piirituse eest, kusjuures pangest saadakse 2,375 pange viina. Viina valmistamine ja pudelitesse valamine läheb riigile maksuma vähemalt 9 mk. kraad ehk 855 mk. pang, järjekult saab riik 1° piirituse eest: $(95,41 = 3895 - 855 - \frac{3040}{95})$ 32 „

Tegelikult saadakse ümbertöötatud piirituse müügist veelgi vähem, sest riik maksab linnale ja kogukonnale komisjoni. Maha arvates kõik kulud, saab riik lõputulemuses 1° eest mitte üle 27 mk.

Tahmata tekib küsimus, kas on üldse lubatav, et riik varustades rahvast temale tarvilise piiritusega, müüb viimast mitmesuguste hindadega, mis oleneb sellest, kas ostab tarvitaja riiklist viina, ehk piiritust koduseks viinavalmistamiseks, ehk lõpuks eratööstuse viina ja likööri? Kui jätta kõrvale teise juhuse, s. o. piirituse müügi tarvitajale, millist hinnakõrgendust võiks motiveerida võimalikkude kuritarvi-

tustega tarvitaja poolt kodus valmistatava viina võimalusega, siis näitavad ülejäänud kaks juhust seda selgemalt valitsuse poolt tehtavat suurt vahet eratööstuse (55. mk) ja riiklise viinamüügi (27. mk) vahel.

Tarvitaja, ostes eratööstuse viinasaadusi, peab maksma piirituse kraadist üle kahe korra rohkem, kui ostes riiklist viina!

See hindade vahe on tingitud peasjalikult sellest, et eratööstus, ostes riigilt piiritust, maksab selle eest peale piiritusehinna veel iseäralist aktsiisimaksu panderollide näol. Kui aktsiisimaksu oleks võetud riigi sissetulekuna, siis oleks see arusaadav olnud, kuid arusaamata on, miks ainult eratööstus maksab aktsiisimaksu ja miks on selle maksuga koormatud tarvitajad ainult siis, kui nad ostavad eratööstuse viinasaadusi? Riikline viin ja piiritus on aga aktsiisimaksust vabad.

Silmas pidades, et iga-aastane sisemaa piiritusetarvitus ümber arvatud 40° viina peale, on ligi 600.000 pange, millest 2% langeb eratööstuse ja 98% riiklise müügi peale, ja et aktsiisimaks on 1000 mk. pange eest, leiame kõigepealt, et eratööstuse nii kõrgel maksustamisel ei ole erilist tähtsust riiklises rahamajanduses ja sellepärast on selge, et sarnase erilise maksustamisega tehtud ülekohus ei ole tingitud riigi sissetulekute huvidest. Asudes riiklise kui ka temaga võistleva eratööstuse saaduste ühesugusele maksustamisele, leiame, et sel puhul suureneks riigi sissetulek aktsiisimaksudest ligikaudu 600 mil. võrra. Kui meelitavad ka sarnased riigi sissetuleku suurenemise väljavaateid ei oleks, peab siiski sellest loobuma, sest juba nüüd, kus on maksustatud ainult eratööstus, on piirituse sissevedu salakaubana suurenenud lubamata määran. See kurb asjaolu väärrib tähelepanu; võrreldes eelmiste viie aasta statistilisi andmeid piirituse tarvitamise suhtes 1924. a. andmetega näeme, et 1924. a. äratarvitatud piiritusest sai enam kui 1/4 kaetud salakaubana sisseveetava piiritusega. See on juba erakordselt suur kahju riigimajandusele.

Riiklisest kõlblisest seisukohast vaadates, on sarnane ühekülgne teatud osa tööstuse maksustamine kahtlemata lubamata kui õigluse algmõistele vastukäiv nähtus ja oleks vabandata vast kui ajutine paratamata pahe, mis tingitud täiesti erakorralistest asjaoludest. Kui sarnased erakorralised põhjused olid mõödapääsematud meie vabariigi esimestel aastatel, siis ei ole nad nüüd enam millegagi õigustatud. Teiseks tekitab ta riigile kahju, nagu eelpool nägime, ja kolmandaks sarnane eratööstuse saaduste maksustamine asetab selle tööstuseharu võõraslapse seisukorda.

Eriline ja selle juures väga kõrge aktsiisimaks, mis tasutakse pan-

derollide lunastamisel, millega peab viina ja likööritööstuse ettevõtte saaduste iga pudel varustatud olema, tõi enesega kaasa salajase viinavalmistamise erakorterites ja põranda-alustes joogikohtades, ja kutsus ellu uue tööstusharu, s. o. igasuguste ekstraktide ja preparaatide valmistuse. Ostjal tarvitseb ainult segada ekstrakti panderollimaksuvaba piiritusega. Kuivõrd kõik need ekstraktid tervishoidliselt kahjutad ja millest nad valmistatud on – see küsimus jääb lahtiseks. See tööstus, olles vaba erilistest maksudest ning kohustustest ja peaausjalikult mitte alludes aktsiisimaksudele, võib anda odava kauba ja ettevõtjale-valmistajale suured kasud. Igasuguste ekstraktide ja aseinete tööstust on alati peetud kahjulikuks ja lubamatuks riiklikes normaal-oludes. Kuivõrd see uus tööstus ettevõtjale tululik on, näeme sellest, et igas koloniaalpuuvilja väikekaupluses, apteegis j.n.e. müüakse koduseks likööri valmistamiseks mitmesuguseid ekstrakte. Sarnaste kaupade välimust ja pakkimisviisi püütakse sarnastada rohkem tuttavate likööride ja viinasaaduste välimusele.

Selle miitesoovitava nähtuse ja üldse sarnase tööstusharu tekkimise võimaluse peapõhjus peitub aktsiisimaksu võtmise süsteemis, mis Riigikogu poolt 1920 a. vastu võeti, ja milles on ühendatud kaks isegust mõistet: riikline sissetulek aktsiisimaksuna ja panderoll. Igas riigis on panderollil ainult kontroleeriv iseloom, ta peab tõendama, et käesolev kaup saadetakse müügile legaalsel teel ja et ta on makustatud kõiksuguste tarviliste maksudega. Et mitte esile kutsuda seadusest mõõdahiilimist, selleks määratakse panderolli hind harilikult valmistamise hinna piirides. Sellega kõrvaldatakse panderollide võltsimise võimalus ja seadusest mõõdahiilimise katsed. Meil aga otsustas Riigikogu 1920 a. mahutada panderolli hinnasse ka aktsiisimaksu, tuues sellega tuntavat kahju riigi renteile ja pannes aluse uuele tööstusele – ekstraktide ja mitmesuguste preparaatide ja koduse viina ja likööri valmistamisele kodus ja salakõrtsides. Enne sõda võeti aktsiisimaks ühes piiritusehinnaga ja oli viimasega lahutamata seotud, sellepärast ei kutsunud see esile arusaamatusi ning ei pannud tööstust sarnasesse ebaloosulikku seisukorda, milles on praegusel ajal meie viina- ja likööritööstus.

Meie piirituse seadusandluse põhjapanevaks aluseks on endised Vene seadused. Uute, peaausjalikult, fiskaalse iseloomuga voolude mõjul kaldus meie seaduseandja kõrvale endisest korrapärasest ja aastakümnete kestel kindlakskujunenud aktsiisi määrustest. Näiteks 6. sept. 1921 a. seadus, milles puudub täiesti side endise Vene sead. V. kõitega. Vene ajal müüdi tarvitajale monopolist viina, hinnaga

22 kop. kraad, viina ja likööri tööstustele hinnaga 16 kop. kraad, juulirelisades 5 kop. aktsiisimaksu, kokku 21 kop. kraad; tähendab 4,5 % odavam kroonu monopoli hinnast.

Praegusel ajal (6. sept. 1921 a. seaduse järele) on järgmised hinnad: 41 mk. ja 55 mk., s. o. 34,1% kallim. Sarnase võttega asetati viina- ja likööri tööstus seisukorda, kus tal ei ole võimalust võistelda, ega areneda ja peefi algul silmas ainult riigi sissetulekute suurenemist. Kuid ka seaduseandja kalkulatsioon osutus ebaõigena: tarvitaja, aru saades hinna vahest, hakkas ise valmistama viina ja likööri ja teeb seda väljaspool igasugust valitsuse kontrolli ilma äritunnistuse, panderollideta ja teiste maksuteta, mis peaksid õiguse poolest kuuluma riigile. Eratööstus oli sunnitud leppima äärmiselt väikse läbimüügiga ega polnud võimalust võita enesele kindlat jalgealust sisemaal, nõndasamuti ei jõudnud võistelda ega laiendada oma tegevust välisurgudel. Sel põhjusel tekkis ülalnimetatud uus tööstus ekstraktide ja preparaatide valmistuse näol.

Kuni 1917 a. moodustas aktsiisimaks 31,25% piirituse hinnast ($5 \times 100 : 16$) ehk 22,72% kroonu viina hinnast ($5 \times 100 : 22$) aga hiljem (6 sept. 1921 a. sead. järele) tõsteti lisa-aktsiisimaks. Riigikogu poolt 83,33% piirituse hinnast ($25 \times 100 : 30$) ja 60,97% riigi viina hinnast ($25 \times 100 : 41$). Sellest selgub, et täiendav lisaaktsiisimaks 6 sept. 1921 a. seaduse põhjal 1000 mk. pange ehk 25 mk. kraadi eest on liiga kõrge ja ülaltoodud võrrandi põhjal oleks pidanud ta olema mitte üle 7 – 8 mk. kraad. Siis tuleks eratööstusel maksta 39 – 40 mk. kraadist (30 mk. piirituse kraad + 7 mk. täiend. aktsiisim. + 1 ehk 2 mk. panderolli valmistuskulu) s. o. 11,3 mk. kroonu viinast odavam.

Peab tähendama, et eratööstus on maksustatud veel ühe erilise aktsiisimaksuga, mis võetakse n. n. „lisapatendi“ nime all ja mis teeb välja 0,32 mk. kraadi pealt. Endisel ajal sai eratööstus, kui vahelkaupleja, riigilt 5% hinnaalandust, missugune määr loeti sel ajal normaalseks.

Kui käsitada protsendi määra praegusel ajal ja oletades, et endine 5% hinnaalandus on nüüdisaja oludes liig vähe, siis leiame, et eratööstus peaks maksma piirituse eest mitte rohkem kui 37–38 mk (41 mk. – 5%) praeguse 55 mk. asemel.

Käsitades kõiki neid ülaltoodud andmeid kokkuvõttes näeme, et meil võistlusvõimulise viina- ja likööri tööstuse soetamiseks on vaja järgmist:

1) Lisa-aktsiisimaksu ei peaks võetama mitte valmissaaduse pange pealt ja mitte panderollide näol, vaid juure lisatama piirituse hinnale, mis läheb 30° – 40° viina ja likööri valmistamiseks.

2) Panderollil peaks olema ainult kontroleeriv iseloom ja hind ei peaks kallim olema tema valmistuskuludest.

3) Peaks olema seaduses kindlaks määratud, et piirituse kraadi hind ühes aktsiisimaksu ja panderolliga kokkuvõetult oleks vähe odavam kui riigi poolt otseteel tarvitajale müüdava viina kraadi hind.

4) Aktsiisimaksu määr, mis võetakse praegumaksva seaduse põhjal, peaks uuesti läbivaadatama ja ta peaks olema kindel protsent piirituse hinnast. Piirituse hind oleneb viljasaagist ja riigi poolt piiritusevabrikutele maksetavast valmistushinnast. Lisaaktsiisimaks peaks tingimata väiksem olema kui piirituse hind. Aktsiisimaksu alandamine ei vähenda riigi sissetulekuid, vaid otse vastupidi – ta suurendaks seda, sest praegusaja kodune ja pörandaalne viina ja likööri valmistamine, mille pealt riik mingisugust maksu ei saa, on palju suurem kui legaalne tööstus. Samal ajal peaks ka tarvitajatele otseteel müüdava viina ja piiritusehinda uuesti läbi vaatama ja koordineerima.

5) Väljavedu peaks kergendatama ja soodustatama; ta peaks olema lubatud mitte ainult Tallinna tolliameti kaudu, vaid kõigi riigi sadamate ja tolliametite kaudu. Paljud praegu maksvad seadused, kui äärmiselt kitsendavad väljaveole, tuleksid uuendada. Viiekordne tempelmaks tuleks äramuuta ja kirjavahetus viina- ja likööritööstuse saaduste väljaveo alal peaks alluma üldisele tempelmaksu seadusele. Ära kaotada tuleks tollimaks maakaudu (mitte mereteel) väljaveetava viina, napside ja likööride pealt (R.T. nr. 3/4 1924. a. § 7. p. 5.) ja mahutada viin, napsid ja liköörid väljaveoks lubatud kaupade hulka (R. T. nr. 3/4. § 3). Viin, napsid ja liköörid (mitte piiritus), mis mereteel laevadel välja veetakse, ei peaks laevade suurusega (tonnash) piiratud olema.

6) Ühes sellega tuleks ülaltoodu põhjal arutusele võtta ekstraktide ja teiste sarnaste ainete valmistamise erilise maksustamise ja järelevalve küsimus. Ühtlasi peaks ära keelata alkoholiita jookide valmistajatele sarnast kaubapakkimise ja välimuse tarvitamist, mis aimavad järel alkoholiliste jookide välimust ja sellega tekitavad tarvitajate seas eksiarvamisi.

7) Ekstraktide ja teiste sarnaste ainete valmistamine peaks alluma valitsuse järelevalvele nii tervishoidiselt kui ka puhtuse suhtes.

Ringvaade.

Uue Vabariigi Valitsuse Toome Vab. Valitsuse deklaratsioonist selle osa, mis majanduslik programm. majanduslisi ja sotsiaalpoliitilisi küsimusi puudutab:
„Riigi majanduspoliitikas tahab Vabariigi Valitsus püüda praeguse raske maksukoorma kergendamise poole.

Kuna eelarve tasakaal meie majandusliku arenemise eeltingimus on, tuleb ülemal tähendatud sibi saavutamiseks teostada kindlat riigi kulude kokkuhoiu poliitikat.

Kõigepealt tuleb vähendada riigi administratiivkulusid, Riigi keskasutuste – ministeeriumide ja peavalitsuste – arvu vähendamine ja nende kokkuliitmine, kui ka töö lihtsustamine tuleb kiires korras teostada.

Riiklikke laenusid tuleb anda majandusaladel, kuhu erakapital ei lähe, kus aga siiski rahvamajanduslikust seisukohast hädavajalikult asja on tarvis arendada – eeskätt põllumajanduse alal.

Riigi kulused majanduslikult kasulikkudeks ja tarvilikkudeks investeerimisteks tuleb püüda vähendada sellega, et võimalikult era- ja väliskapitali juure tõmmata.

Rahastusteemi üleviimine kulla alusele ja rahamärkide emissiooni ümberkorraldamine tuleb lõpule viia. Ühenduses sellega tuleb ümber korraldada Eesti pank puhitüübiliseks, emissiooni-pangaks.

Pikemaajalised laenud, mis antud elujõulistele ettevõtetele, tulevad üle anda pikaajaliste laenuasutustele tingimustel, mis nende ettevõtete kandjõule vastab. Mitterahastuste asutuste laenud tulevad kiirelt tagasi nõuda ja nende laenude kindlustused aktiivselt realiseerida. Uusi laenusid tuleb anda ainult elujõulistele ettevõtetele lühiajaliselt tegevuskapitaliks likviidsete kindlustuste vastu. Eeskätt tuleb neid laenusid juhtida põllumajandusse ja väike- ning kesktööstusse likviidsete kindlustuste vastu.

Maksusüsteemi tuleb lihtsustada, ühendades mitmeid makse üheks, neid üle viies arusaadavatele ja kindlamatele alustele ja lõpetada maksustamist maksuametkonna ja komisjonide äranägemise põhjal.

Põllumajanduse maksustamisel tahab valitsus eelistada maatulukusele tugenevat maamaksu, maade ümberhindamist kiirendades. Omavalitsuste maksuseadused tulevad kiires korras revideerida ja korraldada.

Elumaksumuse langemiseks tuleb kaasa aidata kaitsetollide järkjärgulise vähendamise, kooskõlas meie tööstuse kandjõuga, ja laenuprotsendi alandamisega, peamiselt era-rahaturul, selleks soodustades erapankade ühendamist, nende talituskulude vähendamiseks, korraldades väliskapitali juurevoolu eramajandusele.

Riigiametnikkude ja töölise palgaolusid tuleb võimalikult parandada ning kaasa mõjuda palgaolude parandamiseks ka eraettevõtetes.

Kodumaa tööstussaadustele turu kindlustamiseks tuleb võimalikult püüda siseturgu omamaa saadustega rahuldada ning määrused maksuma panna, et riigi- ja omavalitsusasutused kui ka asutused, mis riigi poolt toetust saavad, tellimiste ja ostude puhul esimeses järjekorras omamaa saadusi tarvitaks.

Välisurgude kindlustamise ja juurevõtmise peale pöörab Vabariigi Valitsus kõige tõsisemat tähelepanu. Energiilisi samme kavab Vabariigi Valitsus astuda nimelt välisuru leidmiseks kalakaupadele, et sel teel kergendada kalurite, eriti Peipsi kalurite rasket majanduslikku seisukorda.

Omamaa saaduste propageerimiseks tuleb luua kaubamustrite muuseum, mis niivõrd siseritigis kui ka väljamaal aitaks kodumaa saadustele turu laiendada.

Kiiresti rikkiminevate kaupade ekspordi hõlbustamiseks tuleb soovitavaks pidada ekspordi-külmetusmaja ehitamist ja külmetussiseseadega varustatud laevaliinide toetamist, mis võimaldaksid otseühendust meile tähtsate välisurgudega.

Erii tahab Vabariigi Valitsus arendada tööstuses ja kaubanduses põllumajandust teenivat osa ja hoolitseda meie põllumajanduse saaduste väljavedu võimaldava välisühenduse eest.

Tööstuse elustamise otsiarbel tuleb hoogsalt arendada tema varustamist odava küttega põlevkivi nõol, suurendades järk-järgult kaevandusi, et nad suudaksid kogu siseturu nõudmist rahuldada. Ühtlasi tuleb õlikivi tooresõlist uute produktide valmistamist laiendada ja neid edukamalt turule toimetada.

Teistest maapõuevaradest tuleb edendada vosvoriidi kasutamist, et vähendada välisvaluuta kulutamist väetisainete sisseveoks.

Loodusvarade kasutamise hoogsamaks arendamiseks tuleb kiires korras vastu võtta „mäeseadus“, mis võimaldama peaks uute väliskapitalide juuretõmbamist.

Riigi rendimaadel asuvate tööstus- ja kaubandusettevõtetele tuleb võimaldada nende organiseerimist pikema aja peale.

Revideerimisele tulevad võtta tooresainete sisseveotollid, võimaldades nende ainete sissevedu madalamate tollidega.

Tööstuse tervendamist tuleb jätkata, seda ümber korraldades turu kohaselt ja püüdes tõsta tema tehnilist järge, mis võimaldaks tööviljakuse tõusu ja kaasa aitaks tööolule paranemiseks ja saaduste hindade alanemiseks. Kodukäsitöö oskust tuleb kavakindlalt levitada.

Niisama loeb Valitsus tarvilikuks kõigekülgselt abinõusid otsida, mis plaanikindlalt võimaldaks talvel meie rahva tööjõudu tervelt ära kasutada.

Rahvusliku kaubalaevastiku seisukorra parandamiseks tahab Vabariigi Valitsus meie rahvamajanduse nõuete ja kandejõu kohaselt kaasa aidata

Läbikäimisteede – maanteede, raudteede ja veeleede – võrgu kordaseadmist ja arendamist peab Vabariigi Valitsus praegustes majanduslikkudes tingimustes tähtsamaks riigielu küsimuseks, mille lahendamisele Vabariigi Valitsus kõigi temast olenevate abinõudega tahab esuda.

Maanteede küsimuse lahendamist näeb Vabariigi Valitsus uue maanteede seaduse vastuvõtmises, mis ette näeb naturaalkohustuse järkjärgulist kaotamist.

Raudveevõrgu arendamiseks ja olemasolevate raudteede kordaseadmiseks tahab Vabariigi Valitsus celarvetes riigi kandejõule vastavaid summe üles võtta. Uute raudteede ehitamiseks ja kasutamiseks püüab Vabariigi Valitsus ka erakapitale juure tõmmata

Veeleede kordaseadmisel tahab Vabariigi Valitsus erilist rõhku panna siseveeteede ja ranna-sadamate arendamise peale. Välissadamatest tuleb Pärnu, kui Lõuna-Eesti tähtsama sadama läbilaske võimalusi suurendada ja ühendust sisemaaga püüda hõlbustada.

Peipsi järve veepinna alandamise küsimust tahab Vabariigi Valitsus igatpidi ette valmistada ja selle järkjärgulisele teostamisele esuda.

Maaposti võrgu täendamiseks ning üldtelefonivõrgu laiendamiseks tahab Vabariigi Valitsus võimaluse piires kulutada.

Riiklikkude elujõuliste ettevõtete tööd tahab Vabariigi Valitsus selles mõttes korraldada, et nendele kindlad põhikirjad antakse.

Tunnistades põllumajandust meie riigi majanduselu aluseks, tahab Vabariigi Valitsus selle edendamise ja arendamise peale erilist rõhku panna, et see muutuks

viijakamaks ja tasuvamaks, milleks võimaldada põllumajandusele talituskapitali saamist krediitide näol ja silmas pidada põllumajanduse huvide kaitset.

Eriti tahab Vabariigi Valitsus arendada maapanke elujõulikkuse sihis.

Valitsus tahab põllutöökooskoolide seisukorda kõigeüldiselt parandada ja kindlustada, ning eriti silmas pidada tegelikkude põllupidajate ettevalmistamist.

Maapuuduse kõrvaldamiseks püüab valitsus puudulikult kasutatavaid riigi metsa- ja tagavaramaid muuta otsekoheemali kasutatavateks kultuurmaadeks, ja arendada era- ja riiklikke maaparanduse töid.

Maareformi elluviimist tahab valitsus energiliselt jätkata ja võimaldada asunikku- dele ja riigirentnikkudele nende maakohtade kiiret lõpulikku kättesaamist.

Iseäralist tähelepanu tahab valitsus pöörata asunikkude ja riigirentnikkude maha- pidamise korraldamise võimaldamise peale. Valitsus tahab kaalumisele võtta nende rendialandamise küsimusi.

Valitsus tahab, et meie põllumajapidamise üksused elujõulised oleksid, selleks neid täiendada püüdes riigi maadest.

Eritotstarbe-kohtade pidamist tahab valitsus võimalusi mõda revideerimisele võtta.

Maakorralduse seaduste elluviimist tahab valitsus kiirendada ja sihikindlat eu- asemete ja ehituskruuntide rajamise poliitikat ajada.

Sotsiaalpoliitika - tervishoiu, hoolekande ja töökaitse alal tuleb tööd jätkata eelmiste valitsuste poolt ülesseatud põhimõtete alusel, oma tegevust nii seades, et uuendused oleksid meie rahva kandejõu kohased ja vastaksid ühiselulise õigluse põhi- mõttele ning korraldused töökaitse ja töövahekordade lahendamise aladel määraksid ära vahekordi tööliste ja tööandjate vahel erapooletult ja õiglaselt, mõlemate poolte osavõttel.

Erlisit tähelepanu nõuab lähemal ajal vabadusesõja ajal ja riigikaitse tervise kaotanud kodanikkude pensionide kõrgendamise küsimus.

Poolaasta välis- kaubandus. Käesoleva aasta esimese poole väliskaubanduse tulemused olid võrreldes 1925. aastaga (milj. mrk.):

	Sissevedu	Väljavedu	Sisseveo (—) või väljaveo (+) ülekaal
1926. a.	4.301,5	4.419,8	+ 118,3
1925. a.	4.750,1	4.152,1	— 598,0
Kasvamine (+) või kahanemine (—)	— 448,6	+ 267,7	+ 716,3

Nagu sellest võrdlusest näha, püsib väliskaubanduse arenemise suun endisena: väljavedu kasvab, sissevedu kas kahaneb ehk püsib paigal ja vastavalt paraneb välis- kaubanduse bilans; käesoleva aasta esimese poole eest on ta aktiivne, kuna ta mineval aastal tuntavalt passiivne oli. Bilansi üldine paranemine ulatab kolmveerand miljoni margani.

Tähisamate rühmade vahekorrad sisseveos olid nagu allamal (milj. mrk)

	1926. a.	1925. a.	+ ehk —
Tera- ja jahvatatud vill	923,5	1.035,0	— 111,5
Muud toidu- ja maitseained	458,4	469,1	— 10,7
Nahk ja nahakaup	223,8	116,4	+ 107,4
Paber	84,1	97,7	— 13,6
Kiuvained	607,4	964,5	— 357,1
Tekstiilitööstussaadused	409,2	370,5	+ 38,7

	1926. a.	1923. a.	+ ehk —
Metallid	115,8	203,8	— 88,0
Metallkaup	188,4	177,1	+ 11,3
Põllutöömasinad	81,7	44,3	+ 37,4
Muud töö- ja jõumasinad	297,4	312,3	— 14,9
Kivid, mullad ja nende saadused	64,0	47,4	+ 16,6
Kivistüsi	154,2	117,9	+ 36,3
Õlid, rasvad jnc.	208,0	221,0	— 13,0
Väetisained.	91,0	120,6	— 29,6
Keemiaained	125,6	157,5	— 31,9

Kõige suurema vähenemise neis rühmades annab kiuainete sissevedu, mis vist küll enam-vähem juhuslik pidi olema, sest kiu tööstus töötas aasta esimesel poolel eduga, tarvitades nähtavasti eelmisel aastal sissetoodud tooresaineid. Vähenenud on ka tera- ja jahvatatud vilja sisseveo väärüüs, kuna aga hulgaliselt sissevedu kasvas 51,9 tuh. tonni peale 43,5 tuh. tonni vastu 1925. aasta esimesel kuuel kuul. Kohaliku metallitööstuse täieliku lagunemise puhul on muidugi metallide sissevedu kahanenud, kuna selle vastu metallikaupade sissevedu tõusu näitab. Põllutööstuse sissevedu hakkab tõusma — nähtavasti on eelmiste aastate tagavarad viimaks ometi realiseeritud, selle vastu aga langeb endiselt muude masinate sissevedu. Kivide ja muldade sissevedu on nii väärtuse kui ka kvantumi poolest kasvanud, mida muuseas seletada tuleb tsemendi sisseveoga: pärast sündikaadi asutamist aeti hinnad siseturul nii kõrgele, et suuremad tarvitajad kasulikumaks peavad tsemendi väljast sisse tuua, olgugi, et Eesti tsemendi üsna odavate hindadega välja veetakse. Eristatult tähelpanu väärib kivise sisseveo kasvamine, millele ainult inglise sõestrelgi tagajärjel tõusnud hinnad ja üldine sõenälg ilmaturul prundi eite pani. Põlevkivi oli viimasel ajal tarvitatele kallim kui kivisüsi, millest ka kivise sisseveo kasvamine. See küsimus väärib valitsuse majanduspoliitika tõsiselt tähelpanu. Ka väetisainete sissevedu on kahanenud nii väärtuse kui ka hulga mõttes.

Nagu näeme, on sisseveo kahanemine osalt juhuslik, osalt tingitud tööstusliku arengu seisundist või ka tööstuse otsekohesest likvideerimisest, millele hiljem seda suurem sissevedu peab järgnema.

Väljaveo alal olid tähtsamad rühmad järgmised (milj. mrk.):

	1926 a.	1925 a.	+ või —
Kartul	24,8	151,6	— 106,8
Karjasaadused	1.077,0	780,2	+ 296,8
Nõhk ja nahakaup	230,0	100,6	+ 129,4
Puu ja puutööstussaad.	645,9	577,1	+ 68,8
Paber	508,5	515,4	— 6,9
Lina	1.008,1	858,7	+ 149,4
Tekstiilitööstussaadused	693,7	871,5	+ 177,8
Kivid, mullad	67,6	139,2	— 71,6
Keemiaained	52,6	42,9	— 9,7

Väljaveo kasvamises annavad karjasaadused ligi 300 miljoni, nii siis rohkem kui üldine väljaveo suure kasv välja teeb. Ka lina väljaveo väärtus on kasvanud, kuid kaugelki mitte sel määral kui väljaveetud lina kaal. Tonnides oli nimelt väljaveo 8.941, kuna eelmisel aastal ainult 4.715. Siin tuleb uuesti avalikuks linakaubanduse kui ka linakasvatuse spekulatiivne iseloom; käesoleval aastal realiseeritakse eel-

misel aastal kinnipeetud tagavarasid, kuid siiski hindadega, mis eelmise aasta hindadele ligi ei jõua. Väljaveo vähenemisel väärivad tähelepanu tekstiiltootussaaduste, eriti aga tsemendi, väljaveo vähenemine. Sündikaadid olla viletsuse lapsed, kuid nagu näha, võivad nad vahel ka ise viletsuse põhjuseks saada – vaatamata olemasoleva suure tsemendiõõstuse peale, veame meie ise tsemendi sisse, langeb meie välja-vedu ja paneme meie sealjuures omad vabrikud seisma.

Riigi põlevkiviõõstuse arenemine. Hiljutise avalikkude tegelaste ja ajakirjanikkude tutvumiserisil Kohilas andis Riigi Põlevkiviõõstuse Juhatus järgmised üldised andmed ettevõtte arenemise kohta kuni praeguse ajani:

Põlevkivi toodang aastade ja kaevikute järele puudades:

Aasta	Kohila kaevandus		Kukuruse maa-alune kaevandus	Vanamõisa lehtine kaevandus	Kokku
	Lahtine	Maa-alune			
1919	589.000	—	—	—	589.000
1920	2.955.000	—	2.000	17.000	2.974.000
1921	5.159.000	—	228.000	445.000	5.832.000
1922	7.778.000	—	704.000	—	8.482.000
1923	10.775.000	—	1.716.000	—	12.491.000
1924	12.072.000	—	2.042.000	—	14.114.000
1925	11.379.000	345.000	2.846.000	—	14.570.000
1926. aasta pro 7 kuud	5.631.000	1.827.000	3.444.000	—	10.902.000
Kokku.	56.338.000	2.172.000	10.982.000	462.000	69.954.000

Üksikutel aastatel oli põlevkiviõõstuse saaduste müük, ettevõttes maksiud pal-
kade summa ja tegevuses olnud keskmine tööliste arv järgmine:

	Müüdud kauba eest saadud Emk.	Makstud pal- kade summa	Tööliste arv
1919	885.000	829.000	300
1920	10.587.000	9.012.000	900
1921	32.240.000	36.571.000	1200
1922	55.695.000	42.827.000	1300
1923	84.435.000	66.109.000	1500
1924	87.486.000	74.334.757	1600
1925	132.000.000	82.944.354	1600

Praegu saadab põlevkiviõõstus põlevkivi turule neljas sordis: I sort „a” – suu-
remates tükkides, mis lähevad peaaegjalikult raudteede kütteks Mk. 10.— puud, I sort
„b” peenemates tükkides, peaaegjalikult kütteks vabrikutele, kus liikuvad küttekolded
olemas, Mk. 9.— puud; II. sort, sorteerimata, nagu ta kaevandusest tuleb, Mk. 7.—
puud ja III. sort peenike, mida tarvitavad tsemendivabrikud, Mk. 5.— puud.

Viimase kuue kuu jooksul on kaevandused välja saanud 9.091 vagunit põlev-
kivi 6.074 vaguni vastu 1925. a. esimesel poolel. Põlevkivi-tooresõli ja tooresõlist
valmistatud turukaupade tootmisloos aastate järele oli puudades:

	1921	1922	1923	1924	1925	Kokku
Tooresõli . . .	7.414	17.176	21.922	20 466	161.780	228.758
Mootornahvta . . .	—	1.610	10.011	1.712	9.956	23.289
Määrdeõli . . .	—	—	1.187	859	1.014	3.060
Toores bensiin . . .	—	—	94	109	175	378
Pigi	—	754	6.354	2.391	4.721	14.520
Gudron	—	—	868	754	1.073	2.695
Asfalt	—	—	2.027	3.273	5.173	10.473
Fenolaat	—	—	—	—	29.398	29.398
Laevakivi ja asfaltlakk	—	—	75	237	100	412

Ilmamajanduse ülevaade.

Praeguse ilmamajanduse seisukorra käsitlemise juures on üheks keerulisemaks ülesandeks nende põhimuutuste kindlaksmääramine, mis on tekkinud ilmamajanduses pärast sõda. Viimaste aastate looksul kogunud statistiline ja majandusline materjal annab huvitava võrdluspildi, mida peab omale selgeks tegema, et aru saada jooksvatel ilmamajanduse küsimustest.

Üleilmiline toodang on peaaegu ennesõjaaegsel tasapinnal, kuid Euroopa toodangu suhe ülejäänud ilma omaga on muutunud viimase, eriti just Ameerika kasuks. Euroopa tööstuslike elanikkude arv tõusis viimaste aastate jooksul tuntavalt ja ennesõjaaegne toodang ei suuda kasvanud rahvaarvule ennesõjaaegseid elamisvõimalusi pakkuda. Ümarguselt on Euroopa tööstuslike elanikkude arv tõusnud 10%, tarvitus aga langenud 10%. Sellest 10% ülearusest tööstusest on 5% kroonilises tööpuuduses, kes elavad teiste töötajate kulul, 5% on ära mahutatud pärast sõda, eriti Euroopa kaardi ümberjaotuse tagajärjel paisunud administratiiv- ja sõjalises aparatis.

Ühenduses Euroopa sarnase majanduslike olukorraga, nõuab majandusline programm, mis püüab paranemise poole, riigi üldiste kulude vähendamist (tööviline seosuhtes on hiljuti Inglismaal läbiviidud kokkuhoidmise-seadus), võitlust tööpuuduse vastu (võitlus tööpuuduse vastu palliativ-abinõude varal, nagu ühiskondlised tööd, on saanud Saksa sotsiaalpoliitika tähelepanu keskpunktiks) töötamisjõu arendamist ja valmistuskulude vähendamist, mida saavutatakse ühelt poolt tehnilise lähenemisega ja teiselt poolt rahvamajanduse organiseerimisega frustide, kartellide ja sündikaatide abil.

Mainitud majandusprogrammi teostatakse enam-vähema järjekindlusega kõigis ilma riikides. Kuivõrd teda suudetakse teostada, võib näha edasi majanduse parandamise töös, kuid tema igakülgse teostamise teel seisavad asjaolud, mis takistavad majanduslike edenemise protsessi ja millest senini ei ole suudetud vabaneda. Majanduslike elu normaalseid käiku takistavad kolm üleilmilise ulatusega nähtust, nimelt: Nõuk.-Vene lahusolek ilmamajandusest; Euroopa rahvaste omavaheline majanduspoliitiline võitlus ja Ameerika rahailma surve Euroopa peale.

Viimastel aastatel tehtud kaised Nõuk.-Venel tagasi tõmmata majanduslike läbikäiku, on senini annud nõrku tagajärgi. Nõuk.-Vene väliskaubandus areneb äärmise visadusega ja on tühine, võrreldes rahuaegsega. Kuni sisertigis tootejõud on poolkommunistilise riigimajanduse pihtide vahel ja väliskaubandus Vneshtorgi käes, ei ole lootusiki, et Nõuk.-Vene võiks jõudsalt areneda ja mängida ilmamajanduses osa, mis tema tähtsusele vastaks. See arusaamine on levinenud nähtavasti ka Nõuk.-Venes ja

ühenduses mitmesuguste fraktsiooni-kisklemistega, millest viimasel ajal nii palju kuulda on olnud, avaldatakse soovi Vneshtorgi käest monopoli ära võtta, tõsiselt kokku leppida väljamaa kapitaliga jne. Nõuk.-Vene avanemise silmapilk ilmamaajandusele läheneb kahtlemata.

Tähtsaks faktiks sise-Euroopa majanduslistest raskustest ülesaamisel on 5. augustil Pariisis allakirjutatud kaubandusline eelkõkkulepe Prantsuse ja Saksa vahel. Kaks aastat kestsid läbirääkimised. Oli silmapilke, kus täitsa lootuseita näis olema kokkuleppe saavutamine ja veel praegugi ei ole paljusis küsimusis kaugete jõutud, kuid eelleping 6 kuu peale on alla kirjutatud, milles lõpulikult on vormuleeritud rida tähtsaid asjaolusid, mis tervetena tulevasse lepingusse sisse võetakse. Nende hulka kuulub omavahelise läbikäimise reguleerimine enamsoodustuse alusel kaubanduse ja laevanduse alal. Erandid on tehtud Prantsuse poolt Marokkole ja Indo-Hiinale. Ühtlasi on alla kirjutatud tollitariifide lepingule, mis aga veel kõiki aineid ei puuduta. Lähemal ajal avatakse Saksa peakonsulaadid Marseilles ja Algeris ja konsulaat Havres. Huvituseita ei ole tähendada, et esimesele majanduslisele kokkuleppele Saksaga kirjutas alla Poincaré, mis on paremaks tõenduseks selle kohta, kui võrd teravaks ja aktuaalseks on saanud Prantsuse-Saksa majanduslise lähenemise vajaduse küsimus.

Prantsuse-Saksa kokkulepet kiirendas rida asjaolusid, millest tähtsamad olid Prantsuse valuutakriis ja inglise sõestreik.

Prantsuse valuutakriis, mis augusti algul mõneks päevaks paanika iseloomu võttis, alandades frangi väärtust 50% võrra, ähvardades Prantsuse rahvamajanduse stabiilsust, sünnitas samal ajal kahju ka Saksa tööstuse huvidele, n. n. „valuuta dumpingi“ tagajärjel. Prantsuse töösturid, kalkuleerides frankides, alandasid hindu rahvusvahelisel turul, mis mõju ei jäänud avaldamata Saksa kaupade müügi peale. Viimasel aastal rahandusliselt paranenud ja kosunud Saksamaa pidi kogu oma tähelepanu juhtima orra tööstuslise tervenemise peale, millisel teel suureks takistuseks sai Prantsuse valuutakriis.

Need asjaolud ajasid kaasa Prantsuse-Saksa kokkuleppele. Saksa lubas Prantsusmaad rahaliselt toetada ja Prantsusmaa lubas vähendada oma nõudmisi kaubalepingus. Ühtlasi on Euroopa majanduspoliitikas juba ammuigi järjekorras Euroopa metallitööstuse sündikaadi asutamine, mille organiseerimist takistasid Prantsuse-Saksa vahelised reguleerimata suhted. Inglise sõestreik, mis on kestnud juba 3½ kuud, tõi sellesse küsimusse uut ärevust ja sundis Euroopa metallurge kokkuleppe saavutamisege tõttama.

Inglise sõetööstuse kaiteamine nii pikaks ajaks ja metallitööstuse kokkuõmbamine andsid tõuke mandri sõe- ja metallitööstusele. Kõik mandri kaevandused ja sulatishjud töötavad täies hoos, saades oma kaubast 50% kõrgemat hinda. Inglise laevad laadivad Saksa sütt Hollandi sadamates. Saksamaa ja Poola kivisütt veetakse Inglismaale ja inglise furgudele. Saksa tööstus võtab revanši Rubri okupatsioonist pealt, mis Inglismaale suuri kasusid andis.

Kuid inglise sõestreik on lõppemas. Ehk küll sõekaevajate hääletamine andis vähese hääleenamusegea eitava vastuse piiskoppide rahueftepaneku peale, kuid selle hääletamisega on äärmiselt teravaks aetud tööliste seisukord, streigi vaim on muritud. Sõekaevajate liiderid Smith ja Cook, kes streiki juhtisid, tunnevad, et streigi edasikestmine tööliste enestele kahjulikuks võib saada ja otsivad abinõusid streigi likvideerimiseks. Suurem osa töölistest hakkab tööle, leppides tööpäeva pikendamisega.

Streigi lõppemine ja inglise konkurentsi uuesti jaluleseedmine muidugi lõpeta-

vad ajutise mandri rasketööstuse „boom’i“. Et osagi võidetud turgudest alal hoide, asutatakse mandri metallitööstuse sündikaat. Inglise sellest sündikaadist osa ei võta ja seisab ees võitlus sakslaste poolt juhitava mandri sündikaadi ja Inglise tööstuse vahel.

Prantsuse-Saksa kokkulepe on tähtsaks lüliks pan-Euroopa majanduslise liidu ehk kokkuleppe teel, mis ikka enam sümpaatiat võidab ja arutusele peaks tulema septembrikuus Viinis ärapidamiseks määratud pan-Euroopa kongressil.

Euroopa kokkuleppe tendentside kõvenemise järele teravneb Euroopa-Ameerika vahekorra küsimus, ja uuesti ärkavad kired pärastõjaagsete võlgade probleemi ümber.

Prantsuse valuutapaanika on selgemini kui kunagi varem väljendanud Euroopa ärarippuvust Ameerika rahailmast. Kõik Prantsuse ja Belgia püüdmised üle saada oma rahalistest raskustest ilma Ameerika kapitalita, on senini tagajärjeta jäänud. Ameerika nõuab võlgade tasumisi. Kaasabi eest valuutade stabiliseerimisel nõuab ta oma käite kontrolli Euroopa finantside üle, ja ära kasutades Euroopa rasket seisukorda, tungib oma kapitaliga tema majanduslisse ellu. Prantsusmaa ja Belgia, kui võitjad ilmasõjas, ei taha leppida Ameerika nõudmistega. See võitlus Prantsuse ja Ameerika vahel on üheks dramaatilisemaks leheküljeks pärastõjaagses majandus- ja rahanduspoliitikas.

Veel aasta algul tegi Belgia kaiset kokku leppida Ameerikaga rahvusvahelise laenu saamiseks, et stabiliseerida franki 107 fr. = £. Kuus kuud kestisid läbirääkimised, mis aga ei õnnestanud, kuna Ameerika tingimised vastuvõetavad ei olnud. Selle järele langes uuesti Belgia frank. Prantsusmaa saatis Ameerikasse senator Berenger, kes kokku leppis võla konsolideerimise asjus, kuid Prantsuse avalik arvamine oli selle vastu. Prantsusmaa katsus avalikult protesteerida Ameerika nõudmistele vastu ja iseäranis selgelt avaldus see protest Clemenceau avalikus kirjas president Coolidge’le. Oma protestis Ameerika nõudmistele vastu toetab ta end Inglismaa ja suure sõprusringkonna peale Ameerikas, kes juba omalt poolt uuesti on suure agitatsiooni käima pannud liitlastevaheliste võlgade küsimuse üheks läbivaatamiseks.

Kuid Ameerika jätkab oma endist joont ja nõuab võlgade reguleerimist. Selle peale otsivad Prantsuse ja Belgia rahanduslik kokkulepet Saksamaaga. Võib olla, muutub Ameerika selle poliitika tagajärjel järeleandlikumaks.

Nii ehk teisiti on Prantsusmaal, eriti aga Belgias, kõik abinõud tarvitusele võetud, et koondada kõiki jõudu rahvusliku rahanduse kaitseks. Belgia kuningas, saades parlamendilt erilised volitused, viis läbi raudteede natsionaliseerimise. Asutati aktsiaselts 21.000.000.000 frangilise kapitaliga, millest 10.000.000.000 lastakse börsel läbikäiku privilegeeritud aktsiatena ja lähevad riigivõlgade katmiseks. Prantsusmaal viis Poincaré rahvusliku koalitsiooni ministeerjum läbi rahvaesituse kaudu amortisatsiooni kassa asutamise seaduse riigi võlgade likvideerimiseks. Ühel ajal sellega on maksustamist kõrgendatud ja kärbitakse riigi väljaminekuid.

Poincaré valitsusel läks korda hästi läbimõeldud ja julgelt läbiviidud börsel manöövriga frangi kurssi uuesti tõsta. 1924. a. märtsis alanés frank Poincaré tegevusel mõne päevaga 192 frangist 60 frangi peale naelstr. eest. 1926. a. augustis viis Poincaré frangi 240 pealt 155 peale, kuid 1924. a. ei suudetud teda hoida 60 peal, samuti, kui ei suudetud teda hoida nüüd 155 peal. Frank langeb uuesti ja läheneb 180 frangile naelsterling.

Muidugi ei ole need abinõud tähtsusetad, kuid Prantsuse valuutakriisi lahennamine on seotud, nagu me püüdsime näidata, põhjapanevate ilmamajanduse ja ilmapoliitika nähtustega.